

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

I ŞUBAT 1965

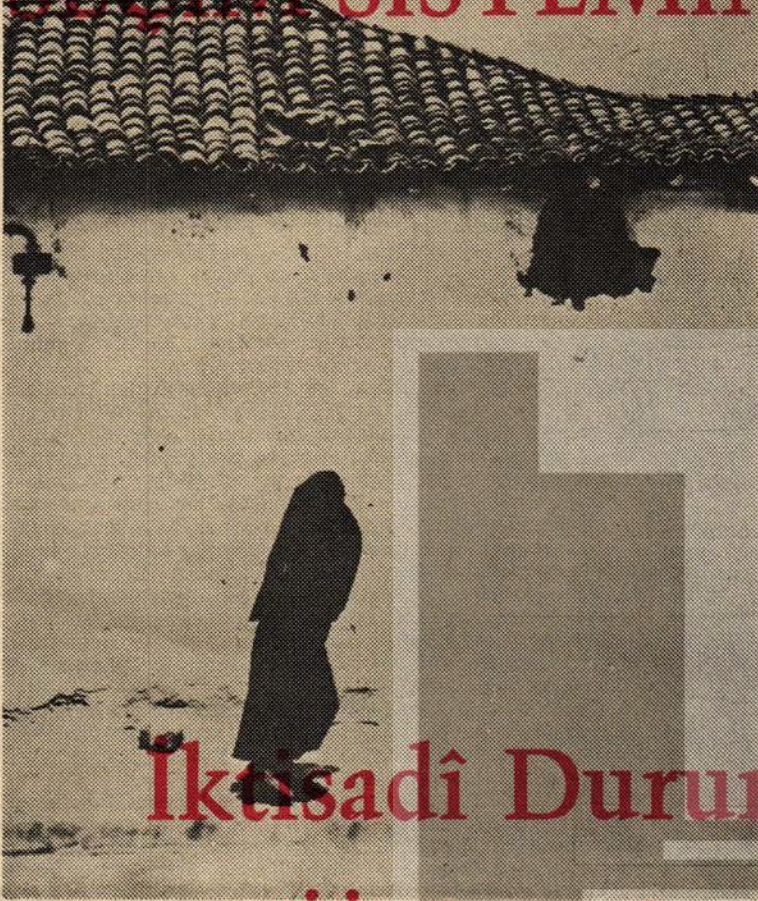
Sayı: 260

100 Kuruş

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BİBER
Koleksiyonu

onbeş günlük tarafsız
siyaset
iktisat
fikir ve kültür dergisi

SEÇİM SİSTEMİNDE DEĞİŞİKLİK

KARAKURT OLAYI

CHURCHILL

İktisadî Durum (1964 - 1965)

BESİM ÜSTÜNEL

Üniversite Meseleleri

YAŞAR KARAYALÇIN

Pancar Tecrübesi ve Fiatlar

OSMAN OKYAR

Yapı Yatırımlarında Mimar Gücü

ŞEVKİ VANLI

NOTLAR - KÜLTÜR - SANAT

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

Geçen onbeş gün içinde en fazla tartışılan ve çeşitli yorumlara sebep olan konu, «Millî Bakıye», «Karakurt Olayı» ve «Aşırı Cereyanlar» meselesi olmuştur. «Millî Bakıye», sistemi gerek muhalif ve gerekse muvafık basında etrafıca incelenmiş, bihassa AP. taraftarı gazeteler bu sisteme karşı cephe almışlardır. Biz bu sayımızda daha çok yorumlara sebep olan Karakurt'taki olayı ele alacağız:

GERİCİLİK Mİ? YOKSA BASİT BİR OLAY MI?

18 Ocak tarihli MİLLİYET'in «Durum» sütununda, Karakurt'taki olay hakkında «Karakurt köyü, memleketin çeşitli köşelerinde akıtılmakta olan zehirlerin tek kurbanı olarak kalma-yacaktır» denilmekte ve Diyanet İşleri Teşkilâtının bu tip olaylardaki sorumluluğunun büyük olduğu ifade edildikten sonra «İktisadî, siyasi ve sosyal alandaki problemlerimizi çözecek çareler arar, teşebbüsler hazırlarken memleketin kalkınması için en küçük meselelerde dahi büyük tartışmalara dalarken irtica örümceği ağını milyonlarca kişinin üzerine örmüştür. Bu ağ Türkiye'de yapılacak her türlü reformcu hamlenin karşısına gelmektedir» denilmektedir. Diğer bir sütunda Çetin Altan «Gericici mi suçlu sanki?» adı ile Türkiye'nin birçok meseleleri bulunduğunu, bunlar hakkında hiçbir çalışma yapılmadığını, herkesin bunda suçlu sayılacağını belirterek, «Gericilere hiç kızmaya hakkımız yok. Onları biz kasden bile bile geri bıraktık. Kandırmak için geri bıraktık. Gözlerinin açılmaması, iktisadî konuları kavrayamamaları için geri bıraktık» demekte ve «Bizim artık bu vatana züppelik olsun diye acımaya hakkımız yok. Bizim bu vatanla herhangi bir ilgimiz olmadı ki... Olduysa bile çiftlik beyinin ırgatlarıyla olan ilgisi kadar oldu...» diye yazmaktadır.

CUMHURİYET'te Nadir Nadi, «Kublay olayından 35 yıl sonra yurdumuzun aynı bölgesinde» «din elden gidiyor» diye çıkan olay üzerinde yapılan soruşturmalar ve temaslardan sonra olayın kapanacağına inanmadığını ifade ederek «Çok partili hayatın yirminci yılında durum hazindir. O kadar hazindir ki Batı Anadolu'da, bir Ege köyünde, sırf yüreklerini dolduran Atatürkçülük inancı ile görev başarmaya çalışan fedakâr öğretmenlerimizi düşünürken, onların boğazına sarılan gözünü dönmüş cahillere de acımamak elden gelmiyor» demekte, oy avcılığı uğruna, hasis ve bencil çıkarlar uğruna, bu kitlenin gözlerini bağlayanlar, eğitim politikasını bu hale getirenler «utan-sın» diye yazmaktadır.

DÜNYA'da Hayri Alpar, «Zavalı millet!.. Otuzbeş yıl sonra, halâ irtica furyalarının korkunç girdabına mı düşecektin?» diyerek, bu tip olaylara sebebiyet veren davranışları ele almakta ve «Evet, dini ve memleketi bu sömürücü ellerinden kurtarıcı tedbirler alınmamakta, üstelik de fetvalı kanun tasarıları hazırlanmakta» diye yazmaktadır.

ULUS'da Faik Suad, 31 Mart, Kublay olayları gibi bu olayın da patlak vereceğinin daha evvelden belli olduğunu söyleyerek «Yüzyıllardır Türk toplumunun medenileşme çabalarını destekleyen ve ne zaman toplumda olumlu bir uyanış, bir ileri atılış, bir uyusukluktan ve miskinlikten silkiniş aksiyonu başlasa; bu reaksiyoner'ler, bu yenilik düşmanı köstekçiler karşımıza dikilmişlerdir. Son derece hatalı bir yargıya saplananlar da var; kabahati İslâmiyet arıyorlar. Gerçekle zerre kadar ilgisi yoktur bunun. İslâmiyet hiçbir manâda yenileşmeye ve ilerlemeye engel değildir... Üstelik İslâmiyet devrimcidir... Yenilikçidir... İ'sâm dini hiçbir zaman atalet tavsiye etmez. Akıl ve tabiat dışı hiçbir hurafe bulamazsınız İslâm dininde...» diye yazmakta ve artık gözlerimizi açmanın, oy avcılığı uğruna tavizlerden kaçınmanın zamanının geldiğini söylemektedir.

19 Ocak tarihli CUMHURİYET'te Ecvet Gürsesin, daha fazla ileriye gitmeden birkaç aylık bir araştırma ile Karakurt'taki olayların nasıl geliştiğini görmenin mümkün olduğunu ifade ederek, «Geri akımların, çeşitli anlayışlarla birleşerek yaygın hale gelmesinin Atatürk Türkiye'si için tehlikesi yoktur iddiasını yıllardan beri duyarız. Gerçekten neticesi bakımından bu iddia yanlış değildir» demekte ve «... Türkiye farkında olarak olmayarak, parti'lerin, idarecilerin tek taraflı tavizleriyle tehlikeli devreye doğru süratle ilerlemektedir» diye yazmaktadır. Diğer bir sütunda İlhan Selçuk, Karakurt olayını ve vâizin sözünü ele alarak, «Şimdi Ankara'da oturup da devrimciyiz, gericileri kah-rederiz, sağlamız, kuvvetliyiz diye konuşan büyüklerimizi üç beş ay köylerde yaşamaya mecbur etmeli...» demekte, o zaman böyle konuşamayacaklarını söyleyerek asıl meselelerin, «Gericiliğin iktisadî kaynaklarını kurutmadıkça, gericilik Türkiye'yi geriletecektir. Biz Ankara'daki büyüklerimize tavsiye ederiz: Klişesi çoktan eskimiş lâflarla yetineceklerine ya dâvayı doğru dürüst ele almak cesaretini göstürsünler...» olduğunu belirtmektedir.

TERCÜMAN'ın imzası yazısında, «Dileriz ki bu olay bize bir ders olsun. Hükümet ve Diyanet İşleri Reisliği bu işten ibret alsınlar da, ona göre gerekli tedbiri düşün'ler. Hakiki din adamları yetiştirmenin ne derece lüzumlu bir hale gelmiş olduğu bu vesile ile bir defa dah anlaşılmalı bulunuyorsa, gene de kârlı çıkmış sayılırız» ve «İslâmiyetin en büyük düşmanı cehalettir. Memleketimizden cehaleti ka'dırmadıkça ne Allahın rahmetini bekleyebiliriz, ne de Peygamberin şefaatinin...» denilmektedir.

ADALET'te Fatin Fuad «Asıl Suçlu Kim?» adlı yazısında Karakurt'taki olayı ele almakta, bu olaylarda münevver olarak bizlerin de mesuliyeti bulunduğunu, bu tip davranışların zorla, silâhla, dipçikle silinmesinin imkânsız olduğunu, bütün meselelerin cehaleti yenmekle halledileceğini ifade ederek, «Karakurt Köyü hâdisesi dolayısıyla yapılanlara bakıyorum, fikir ve iddia olarak hepsi yalan. Bugün memlekette şeriatçı bir hareket yoktur. Esasen buna kimse cesaret edemez. Türkiye'nin "Batı uygarlığı" ile alâkasını kesmek kasnı güden istidat da mevcut değildir. Çünkü mutaassıp yobazın evvelâ medeniyetin "M" sinden haberi yoktur ki Batıyı nereden bilecek?.. Bugün memlekette bu mevzularda korku'acak hiçbir şey yoktur, fakat ağlanacak çok şey vardır» demektedir. Diğer bir sütunda Esin Talu, Karakurt olayını diğer bir cepheden ele alarak, Devletin çok dikkatli olmasını tavsiye etmekte ve «Bu memlekette idealist, modern düşünceye sahip öğretmenin görevinin zorlaştırıldığı da, ilçesindeki düzensizliği hal etmek isteyen kaymakamın arkasından teneke çalarak "yürütüldüğü" de görülmüştür. Zaaf her zaman Devletten gelmiştir. Devlet kaçakçılıkla mücadele eden gümrükçüyü Şarka sürmüştür de işini yoluna koyma gücüne sebep olmadığı için yerinde bırakmıştır bilfarz... ve yine aynı memleketin her yanına aydınlık, ışık, bilgi ve ahlâkîlik götürmesi gereken öğretmenlerin bütün bu ilkelerin uygulanmasını geciktirecek olan şahsî tutum ve ahlâkîliğini uyanık bir gözle takip edememiştir» demektedir.

SON HAVADİS'te Tekin Erer, «Türkiye'nin 42 bin köyü vardır. Bu kırk iki bin köyden birinde, on yıldan beri ilk defa dinî bir münakaşa veya anlaşmazlık yüzünden bir kişi yaralanmıştır. Koçero'nun üç yıl koyun keser gibi adam boğazlamasının, köyleri haraca kesmesinin karşısında tek kelime bile bahsetmeyen Devlet Radyosu, iki günden beri bir harp çıkmış gibi neşriyat yapmaktadır» demekte ve «Anlaşıyor değil mi? Meclisten Seçim Kanununun geçmesi için bugünlerde böyle hâdiselere çok ihtiyaç var» diye ilâve etmektedir.

DÜNYA'da Hayri Alpar, «Olayı küçültmeyelim : meseleyi dağıtmayalım : Yirminci yüzyılda bu çağrı açan siyasi partilerdir... Çıkarcı politikacılar... Başka sorumlu aramağa kalkmayalım, Eğer bu sorumlular, hâlâ akıllarını başlarına toplamazlar da ateşle oynamaya devam ederlerse, başımıza gelmeyecektir... Anlatılabildik mi?» diyor.

VATAN'da Mehmet Reşat, bu tip olayların Türkiye'de belki daha az çapta cereyan ettiğini, Karakurt olayını fazla mübalâğa etmeye lüzum olmadığını belirterek, «Bu olay biçimsel demokrasi uğruna verilen tavizlerin ve her yönden geri kalınlığın acı meyva'arından başka bir şey değildir. Alınacak tedbirler dizisini, bu gerçekten hareket eden bir yönde yürüterek, köklü çareler aranmazsa, otuz beş yıl sonra dahi Kublay olaylarına rahmet okutacak kanlı çatışmalara kendimizi şimdiden hazırlamamız gerekecektir» diye yazmaktadır. Diğer bir sütunda ise Mehmet Kemal, «Tahrir gericici bir kaynaktan geliyorsa, bu kaynak bulunmalıdır. Olay çirkin, utançtırıcı ve feci ise, bir daha tekrarına imkân verilmemelidir. Anayasa ve Devletin tahriri söz konusu ise, bunların bekçisi vardır, bekçiler ne güne duruyor» demektedir.

20 Ocak tarihli ADALET'te, Karakurt olayının irtica ile alâkası olmadığı ve bu hususta İzmir temsilcilerinin yerinde yaptığı temaslara göre; «Karakurt olayı mübalâğalı şekilde aksettirilmiş» neticesine varılıyor.

CUMHURİYET'te Burhan Felek, dinî hislerin tahrir ve istismarından şimdiye kadar gelen hükümetlerin mesul olduğunu ifade ile bütün meselelerin cehaletten doğduğunu, köy imamlarının yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, halbuki bu kimselerin köylülere maddî ve manevî önderlik yaptıklarını belirtmekte ve «Türkiye'nin rahatı ve kalkınması, okul öğretmenleriyle camii imamlarının el birliğiyle ve aynı bilgi silâhlarıyla donanmış olarak aynı milli idealle halkı idare etmelerine bağlıdır» kanaatine varmaktadır.

TERCÜMAN'da Ali Rıza Alp, Karakurt tipi o'aylardan Cumhuriyet devri hükümetlerinin mesul olduğunu, herkesin bu olay hakkında fikrini beyan ettiğini, Hükümetin ise bir görüşle ortaya çıkmadığını, hattâ efkârı umumiyeyi aydınlatmak için bir açıklamada bulunulmadığını beyanla, «Hükümet, kendine düşen fazifeyi yapmalı, böyle menfur bir tecavüzdün seçim ve siyaset için faydalanmak küçüklüğünü göstermemelidir» demektedir.

21 Ocak tarihli ULUS'da Sadun Tanju, «Cumhuriyet'in 41 inci yılında, futbol oynamayı dine yasak etmek ve bunun sağma'lığını söyleyen öğretmenleri boğazlatmayı halka azmettirmek; sonra da meseleyi tetkike gelen kaymakamın başına "Kur'an kursunu basmağa geldi" diye kocaman bir odun indirtmek o derece tahrir edici ve öfkeye sürükleyicidir ki, olayın üzerine sükûnetle eğilebilmek cidden kolay görünmemektedir» denmekte, sakin olmamızı, bu konuda, hepimize bir sorumluluk payı düştüğünü söylemektedir.

YENİ İSTANBUL'da Vecihi Ünal, «Biz, inandığımız prensibe sâdık kalarak, Adliyeye intikal etmiş bulunan Karakurt olayları hakkında mahkemeyi tesir altında bırakıcı bir davranışta bulunmaktan yine kaçınacağız. Adli tahkikat sonunda me-

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR
ONBEŞ GÜNÜK TARAFSIZ SİYASAL İKTİSADİ KÜLTÜR DERGİSİ

BU SAYIDA

Basınımda Onbeş Gün

Başyazı

Seçim Sisteminde Değişiklik

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI

Karakurt Olayı

Churchill

Gromiko'nun Beyanâtı

8. İskân ve Şehircilik Haftasından İzlenimler

MLF ve Türkiye

Erhard ile De Gaulle Uzlaştılar mı?

İNCELEMELER:

İktisadî Durum (1964 - 1965)

Besim ÜSTÜNEL

Universite Meseleleri: «Plânlama ve Denetleme» Konusunda Bir Teklif
Yaşar KARAYALÇIN

Pancar Tecrübesi ve Ziraî Fıatlar
Osman OKYAR

Yapı Yatırımlarında Mimar Gücü
Şevki VANLI

GÜNÜMÜZÜ AYDINLATAN BELGELER

4. Çalışma Meclisi Toplantısı

İnönü'nün Konuşması

Bülent Ecevit'in Konuşması

KÜLTÜR VE SANAT

Notlar Mehmet SEYDA

Türkiye Tarihi Aydın TANERİ

Resim Geleneği mi?
Kaya ÖZSEZGİN

Türkiye'de Fotoğrafçılık

Bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

Türkiye'de 1961 yılına kadar yürürlükte bulunan ve çoğunluk sistemi olarak isimlendirilen seçim usulü, yerini aynı yıl nisbî temsil sistemine bırakmış ve milletvekili seçimleri ilk defa olarak 1961 yılında nisbî temsil esasına göre yapılmıştır. Senato seçimlerinde uygulanan çoğunluk usulü de ilk uygulanmasından sonra terk edilerek nisbî temsil esası benimsenmiştir.

Memleketimizde uygulanmasından artık vazgeçilmiş bulunan çoğunluk sisteminin seçim adaletini gerçekleştirecek nitelikte olmadığı açıktır. Zaten çoğunluk sistemini savunanlar da sistemin belki adalet esaslarına aykırı fakat faydalı olduğunu kabul ederler. Çoğunluk sistemi, parlamentoda kuvvetli bir ekseriyetin bulunmasını ve kuvvetli, istikrarlı kabinelerin bu ekseriyete dayanarak kurulmasını sağlamakta ve kabine buhranlarını önlemektedir. Bununla beraber yakın mazinin tecrübeleri çoğunluk sisteminin Türkiye bakımından elverişli sonuçlar doğurmadığını göstermiştir. 1950 - 1960 yılları arasında çoğunluk sistemi demokratik düzen bakımından büyük tehlike teşkil eden sorumsuz bir çoğunluk istibdadına sebep olmuştur. Öyle ki bu istibdadın yıkıcı tesirlerinden memleketi kurtarmak için ihtilâlden başka çıkar yol, kalmamıştır.

Millet Meclisi, 1961 yılı seçimlerinde uygulanan nisbî usulün D'Hont sistemi yerine, millî bakıye usulünü uygulamak gayesini güden hükümet tasarısını bazı değişikliklerle kabul etmiş bulunmaktadır. Oyların, özellikle küçük siyasî partilere verilen oyların, daha âdil şekilde değerlendirilmesini öngören tasarının kabulü, küçük siyasî partilerin Cumhuriyet Halk Partisi ile birleşmesi sayesinde kolaylıkla kabil olmuştur. Bu arada seçimlerin 1965 yılının Ekim ayında yapılması da kabul edilmiştir. Önümüzdeki milletvekili seçimlerinde uygulanması öngörülen millî bakıye usulüne göre, her seçim çevresinde muteber oyların toplamı o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmekte ve bu şekilde «seçim sayısı» bulunmaktadır. Her siyasî partinin aldığı muteber oy top-

lamı «seçim sayısı» na bölünmek suretiyle o siyasî partinin kaç milletvekili çıkaracağı tesbit edilmektedir. Aldığı oylar seçim sayısına varamayan veya bir kısım oyları artan siyasî partilerin oyları bütün memleket tek bir seçim çevresi sayılarak toplanmakta ve açık milletvekilliği sayısına bölünmek suretiyle bulunan millî seçim sayısına göre kalan milletvekillikleri aldıkları oylarla oranlı olarak siyasî partiler arasında bölüşülmektedir. Milletvekilliklerinin siyasî partiler arasında paylaşılmasında her siyasî partinin her seçim çevresinde aldığı bakiye oyların miktarı da göz önünde tutulmaktadır.

Millî bakıye sistemine en şiddetli itiraz, ana muhalefet partisi Adalet Partisi tarafından yapılmıştır. Adalet Partisi, tasarının 1965 seçimlerinde sağlamayı ümid ettiği çoğunluğu hemen hemen imkânsız hale getirdiğini görerek ona şiddetle cephe almıştır. O kadar ki Parti Genel Merkezi tarafından yayınlanan bildiriye «tasarının cemiyetimizin bünyesine tamamen aykırı ve Türkiye'nin kaderine aksi yönden müessir bir düzen getirmek istidadında» olduğu belirtilmiştir. Ancak bütün bu hiddetli ve şiddetli tenkidlerin gerçeği yansıtmaktan uzak olduğu, daha çok parti menfaatini korumak gayesini güttüğü basının ve kamu oyunun gözünden kaçmamıştır. Seçimlerin dürüstlüğüne ve tarafsızlığına gölge düşürecek hiçbir değişiklik söz konusu olmadığına göre Adalet Partisinin tenkidleri temelsiz kalmağa mahkûmdur. Millî bakıye sistemi her siyasî partinin bütün memlekette toplamış olduğu oy sayısına göre ve adalet ilkelemesine uygun şekilde parlamentoda temsil edilmesini sağlamak gayesini gütmektedir. Herhangi bir siyasî partinin almadığı oyları kendi hesabına kaydettirmek istemesi adalet ilkesine aykırı olduğu kadar gerçek demokrasi inancı ile bağdaşamaz.

Millet Meclisi müzakereleri sırasında hükümet tasarısında yer almamış bulunan «birleşik oy pusulası» sistemi de kabul edilmiştir. Bu şekilde bir seçim bölgesinde seçime katılan bütün siyasî partilerin adayları tek bir listede yer alacak ve seçmenler Parti armalarının yanını mühür-

liyerek birleşik oy pusulasını sandığa atacaktırlar. Okuma yazma oranının halâ düşük olduğu Türkiye'de birleşik oy pusulası kullanılmasının bazı karışıklıklara ve yanlışlıklara sebep olabileceğini tahmin etmek zor değildir. Bununla beraber bu şekilde siyasî partilerin seçimlerden önce oy pusulası dağıtma yarışına girmeleri önleneyeği gibi, teşkilâtı zayıf ve malî gücü yetersiz küçük siyasî partiler büyük avantajlara sahip olacaklardır.

Nisbî temsil sisteminin bu yeni şekli sayesinde memleket içindeki katı siyasî kutuplaşmaların belli ölçü dahilinde yumuşatılabileceğini de tahmin etmek kabil olabilir. Diğer taraftan yeni usul, doktrin partileri-

nin parlamentoda temsil edilmesini mümkün kılacaktır. Doktrin partilerinin parlamentoda temsil edilmesi daha ziyade kütle partisi karakterini taşıyan partilerin de daha belirli ve birbirinden farklı programlarla halkın önüne çıkmasına yarayacaktır. Siyasî mücadeleyi şahıslardan uzaklaştırıp fikirlere iten böyle bir temayülün demokratik hayatta olumlu sonuçlar doğurması tabiidir.

Yeni Seçim Kanunu tasarısının, eski sisteme kıyasla adalet ilkelerine daha uygun bir sistem getirdiğinde şüphe edilmemelidir. Ancak eskisine nazaran daha karışık bir mahiyet taşıyan bu sistemin ne gibi uygulama güçlüklerine sebep olabileceğini şimdiden kestirmek kabil değildir.

Onbeş Günün Notları

KARAKURT OLAYI

Geçirdiğimiz onbeş gün içinde Karakurt Köyünde üzücü bir olayın meydana geldiğine şahit olduk: Köyün öğretmeni, öğrencilere, okul bahçesinde top oynatırken, köy vâzisinin ağır hücumuna maruz kaldı. Olay yerine ulaşan kaymakam vekili de ağır şekilde yaralandı. Gazetelerden öğrendiğimize göre, öğretmenin maruz kaldığı bu ağır tecavüz, taassubun ve geri zihniyetin hortlamasıdır. Olay, gazetelerde, Hükümet nezdinde ve aydınlar arasında geniş tepki yarattı. Bu tepkinin belirtileri, gazetelerde büyük manşetlerin atılması, dört Bakanın birden olay yerine gitmesi ve nihayet öğretmenin maruz kaldığı tecavüzün, Kubilây olayına benzetilmesi şeklinde oldu.

Hemen hemen, önemli bütün olaylar karşısında aynı davranışla tepkiler göstermekteyiz. Bakanlar, toplu halde olay yerine giderler; evvelâ olaya sebebiyet veren kimselere karşı asık bir çehreyle davranırlar, sonra ilgililerle el sıkışılır ve dostluk havası içinde uğurlanırlar. Gazeteler, olayın içyüzünü incelemeyen geniş yayınlar yaparlar. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra mesele, ya unutulur; ya tahkikat devam ettirilmez veya tahkikatın sonucu kamu oyuna sunulmaz.

Karakurt köyü olayının, gerçek sebepleri halâ malûm değildir. Karakurt olayı, teşkilâtlanmış bir kuvvetin eseri midir? Yoksa bâtil inançların şüursuz bir sonucu mudur? Acaba olayın bilinmiyen başka yönleri var mıdır? Henüz bu sorular ilgililer tarafından açıklanmış değildir. Olaya gereken ilgiyi göstermelidir. Yapılacak tah-

kikat sonucunda elde edilecek bilgilere göre tedbirler düşünölmeli ve gerçek, olduğu gibi, kamu oyuna intikal ettirilmelidir. Olayın gerçek mahiyetini bilmeden, bunu şu veya bu şekilde tavsif etmek hem hatalıdır ve hem de alınacak tedbirlerin yanltıcı olmasına sebep olur. Olay teşkilâtlanmış bir kuvvetin eseri ise, alınacak tedbirler başka, bâtil inançların sonucu ise alınacak tedbirler başkadır. Hele, aydınların davranışı olaya sebebiyet vermişse, alınacak tedbirlerin daha başka olması gerekir. Özellikle yarının Türkiye'sini emanet edeceğimiz çocukları yetiştirmekle vazifeli olan öğretmenin, içinde bulunduğu topluma karşı da bazı vazifeleri olduğunu gözönünde tutmalıdır. Atatürk inkılâplarını köylüye benimsetmek ve köylüyü batıl anlayışa doğru yönlendirmek için, evvelâ onun seviyesine inmek ve sonra da yavaş yavaş onunla birlikte yükselmek gerekir. Yoksa köyün ve köylünün dışında kalarak, köylüyle kendi arasına mesafe koyarak onun sevgisini ve itimadını kazanmağa imkân yoktur. Bu yönden, öğretmenin vazifesi zordur ve büyüktür. Ne yazık ki, öğretmenlerin içinde buldukları bu zor durumlar ancak bu gibi olaylar vesilesiyle hatırlanır. Bu olaylar dolayısıyla öğretmen övölür ve olayların etkisi geçtikten sonra da unutulur. Öğretmenlere düşen vazifenin ağırlığını göz önünde tutarak, onların yetişmesi ve öğretmenlik mesleğinin cazip bir hale getirilmesi için zaman çoktan gelmiştir. Karakurt Köyü olayı, meseleleri satıhta mütalâa etmemiz gerektiğini bir kere daha hatırlatmaktadır.

“ Churchill ”

Hareketli, heyecanlı ve başarılarla dolu bir hayattan sonra yüzyılımızın en büyük devlet ve siyaset adamlarından birisi olan Churchill ömrü boyunca bütün kabiliyetlerini ve enerjisini hizmetine verdiği İngiliz milletinin saygı duyguları içinde top-rağa verilmektedir.

Churchill, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında demokrasi ve hürriyet idealine bağlı bütün insanlara yaptığı eşsiz hizmetlerle, onların minnetine hak kazanmıştır.

İkinci Dünya Savaşının en buhranlı ve karanlık günlerinde «kan, meşakkat, gözyaşı ve ter'den başka vaad edecek hiçbir şey olmadığını» söylüyor fakat istikbale olan güveninden hiçbir şey kaybetmeksizin ilâve ediyordu; «... sonuna kadar çarpışacağız, sahillerde, tarlalarda, tepelerde savaşacağız fakat hiçbir zaman teslim olmayacağız». Avrupa'nın Nazi boyunduruğundan kurtarılması için onun yaptığı hizmetleri insanlık ailesi hiçbir zaman unutmuyacaktır.

1900 yılında başlayan ve 1955 yılına kadar devam eden aktif siyasî hayatında onun da yapıldığı, hayal sukutuna uğradığı zamanlar şüphesiz olmuştur. Fakat hayatı bütünüyle büyük bir devlet ve siyaset adamı olduğunu gösterir sayısız başarı misalleriyle doludur.

Churchill'i değerlendirirken onun doğduğu, yetiştiği muhiti gözden uzak tutmak lâzımdır. Churchill aristokrat bir aileden gelmiş ve liberal parti içindeki kısa hizmet süresi dışında muhafazakâr partinin adamı olarak kalmıştır. Siyasî demokrasinin büyük bir şampiyonu olan Churchill'in değişen bir dünyada sosyal demokrasinin öncüsü olması beklenemezdi. Ancak eski geleneklerin adamı Churchill, realizmi ile yeniyi anlamak ve değerlendirmek imkânına da kavuşmuştur.

Onun ölümüyle çağımız en büyük devlet adamlarından birisini kaybetmiş bulunuyor. Hiç şüphe edilmesin ki, hâtrası hürriyet ve demokrasi idealine bağlı insanların hâfızasında daima yaşayacaktır.

Gromiko'nun Beyanâtı

Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko'nun, Sovyet Hükümetinin resmi yayının organı olan İzvestia gazetesine vermiş olduğu beyanat, Kıbrıs Rumları ve Yunanistan'da derin yankılar yapmış, bir bakıma Enosis hülyasına indirilmiş bir darbe olarak karşılanmıştır. Gromiko'nun beyanâtı Batıda da ilgi uyandırmış, memleketimizde ise gizlenmeyen bir memnuniyetle karşılanmış ve basında geniş başlıklarla yayınlanmış, üstünde yorumlar yapılmıştır.

Kıbrıs ve Yunanistan'da Gromiko'nun beyanâtının, fırtınalı bir panik havası yaratmasının sebebi, beyanâtın, Kıbrıs buhranına ait kısmının, Rumların Enosis hülyalarına bir darbe teşkil etmesidir. Esasen bu durumu Rum basını, açıktan açığa yaymakta, muhalefet mensupları ise ifade etmektedirler. Gro-

miko'nun beyanati; Atina'da bir siyasî kiriz yaratacak kadar siyasî ortamı karıştırmıştır. Bugünkü Yunan Başbakanı; Birinci Dünya Savaşından sonra Anadolu yarımadasında tabbiki koymağa kalkışılan, Yunan milliyetçiliğinin yayılma politikasını, resmî bir dış politika olarak benimsemiştir. Türkiye tarafından emsalsiz bir zaferle ezilen Yunan genişlemesi, ve yeni Türkiye Devletiyle iyi komşuluk münasebetlerinin, ancak Yunanistan'ın bu politikayı terk etmesiyle mümkün olduğunu idrak eden Yunan idarecileri, Türk-Yunan münasebetlerini düzeltebilmişlerdir.

Ne yazık ki, Yunanistan'ın bugünkü Başbakanı Papandero, bunca gayretlerle kurulan, geçmişin acılarını unutturmağa çalışan iki memleket arasındaki dostluğu, mütecevaz, reaksiyoner bir milliyetçilik tahrikçisi olarak yıkılmış, Yunanistan'ın genişleme hülyalarını açıkça ifadeden çekinmemiş ve bunu da bir dış politika olarak ilân etmiştir. Beklenir ki, kendisi bir savunma paktı olarak kurulan, ve Sovyet nüfuzunun yayılmasını durdurma emelinde olan NATO ittifakının başı, liderliğini yaptığı bir savunma sisteminde, üyelerden birinin çılgın bir milliyetçilik isterisi içinde, üyelerden diğeri aleyhine, anlaşmaları tanımadan yürütmek istediği genişleme politikasına dur desin. Kırk küsur yıl önce ezilmiş, gülünç hale düşmüş, haysiyetini yitirmiş pan-helenizm, bugün NATO örtüsü altında, diğer bir NATO üyesine karşı yürütülmek istenirken, Türkiye'nin makul sesi, her defasında, Rusya karşısında yalnız bırakılacağı tehdidiyle, Amerika tarafından boğulmak istenmiştir. Amerika, bu tutumuyla NATO ittifakının mukaddes temellerini dinamitlemiştir. Bunu defalarca Forum'un başmakale ve notlarında açıklamaya çalıştık. Sanki, Rusya, Yunanistan'ın genişleme politikasını istiyormuşta, biz buna karşı gereken tedbire baş vurunca harp çıkabilir, Rusya müdahale edermiş ve Amerika bu taktirde, NATO ittifakının sarîh hükümlerinin aksine, ittifakın kendisine yüklediği vecibeleri yerine getirmezmiş. Türkiye, Nazilerin Yahudilere reva gördüğü, insanlığın yüz karası, imha politikasını, Yunanistan'ın gönderilen silâhlarla, Türk cemaatını yok etmek için kullanan Kıbrıs Rumlarının katliamını durdurmak için harekete geçince, Amerika tarafından durdurulur, NATO silâhları kullanamayacağı ihtariyle karşılaşır. Ama, aynı silâhlarla, kadın, çocuk, yaşlı hasta binlerce insan boğazlanırken Amerika'dan ses yok. Tabii ki, bu hal, herkesin kafasına, bu ne biçim ittifak? Türkiye'ye ne faydası var? sorusunu getirir. Fakat Amerika, Yunan çılgınlığına cüret verirken, NATO ittifakına yaptığı fenalığın farkında olmaz görünmüştür. Şimdi, Gromiko'nun beyanati, Rusya tarafından destekleniyor, teşvik ediliyor gösterilmesine dayandırılıp, yürütülmek istenen, ve Amerika tarafından da Türkiye'yi çelmelemekte, kendisine mazeret yapılan bu, iddiaları temelden yıkılmıştır. Enosis politikasının dünyaya kabul ettirilmek istenen bütün unsurlarına karşı, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı açıkça cephe almıştır. Kıbrıs Rumlarının ve Yunan basınının telâş, kırk küsur yıl önce, ezilen bir dış politikayı, bugün yeniden sahneye koyarlarken, bu politikaları-

nın temeli olarak Batıya ve dünyaya kabul ettirmek, göstermek istedikleri şey, Sovyet desteğiydi, Gromiko'nun beyanati ile bu desteğin, temelini yıkılmasıydı. Tabii, bu beyanatın, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna getirilen Kıbrıs meselesinde, tarafsız ülkeler ve Sovyetler Birliğinin müttefikleri üzerindeki yapacağı etki, Rumların hayallerini bozmuştur.

Batı dünyasında, Gromiko'nun beyanati, Sovyet Dışişleri Bakanının, memleketimizi geçen ay ziyaret eden, Sovyetler Birliği Heyetinin başkanı Podgorni'den Türk Parlamentosunda verdiği demeçte, Kıbrıs hakkındaki sözlerden daha ileri bir adım atması, Türk tezine yakın, başka bir deyimle iki numaralı Türk görüşü olan, Federal sistemi benimsemesiydi. Batıda ikide bir önümüze sürülen, Sovyet Barikatı, Gromiko tarafından ortadan kaldırılınca, Amerika'nın, Yunanistan'ı şimartan tutumuna şimdi ne bahane bulacağı merakı uyanmıştı. Doğrusu, işin bu hale gelmesinde başlıca sorumlu olan Amerika'nın, yeni tutumu merak edilecek cinstendir.

Türkiye'de uyanan derin bir nefes alma ihtiyacı, bir yıldan fazladır, iki blok arasında adetâ ezilmek tehlikesi içinde oluştu. Bir tarafta milli haysiyetini kıran Kıbrıs'ta, insanlık dışı olaylar yürütülürken, buna karşı tedbir talebine Amerika kulak tıkıyor, kendisi harekete geçince, Amerika, Sovyetler bahanesiyle mani olur, diğer tarafta Sovyetler Birliği, hareket serbestimizi engelleyen açık olmayan bir tutum içinde. Tabii bu hal, Enosis'i büyük ölçüde kolaylaştırmış gösteriyor. Gromiko'nun İzvestia'daki beyanati, Türkiye'ye manevra imkânı sağlamış, Enosis'e karşı duran Türkiye'nin tezine, Birleşmiş Milletlerde kuvvet katmıştır.

Gromiko'nun Kıbrıs'taki yabancı üsleri konusundaki sözleri, Sovyetler Birliğinin öteden beri bilinen görüşüdür. Bu görüşü Mısır ve diğer tarafsız ülkeler paylaşmaktadır. Tabii, Türkiye'nin anlaşmalardan doğan bu haklara karşı bir kampanya açması veya açılmış kampanyalara katılması düşünülemez. Fakat, buna karşı durması da artık beklenemez. Türk Dışişleri Bakanının, Birleşmiş Milletlerdeki nutku bunu göstermektedir. Mısır'ın, Türkiye hakkındaki kampanyasının yumuşaması, durması da bundandır. Gromiko'nun üstler hakkındaki görüşü, Ağustos ayında Kruşçev'in the Sunday Times gazetesine açıkladığı görüşü aynen yansıtmaktadır. Forum'da o zaman, bu mülâkatta sözü edilen görüşler hakkında, geniş olarak yorumda bulunmuşuk. Akdenizdeki İngiliz üstleri, Mısır, Amerika, İngiltere ve Sovyetler Birliğini ilgilendiren bir konudur. Ne var ki, Türk Dışişleri Bakanı, Birleşmiş Milletlerdeki nutkunda, emperyalizme karşı savaşan, bağımsızlıklarını araştıran milletlere karşı, açık senpatisi ve Türkiye'nin kendi mücadelesi ve dış politikasında, bu mücadelelere karşı çoktandır unutulmuş, geleneksel ilgisini ilk defa açıkça belirtmiştir. Üstlere, Sovyet ve Mısır'ın itirazı, bu üstlerin bölgenin güvenliğini sağlamaktan çok, bölgeyi kendi nüfuz sahasında o devletin tutmak için kullanmasıdır. Türk dış politikasında üstlerin tasfiyesi için, açık bir durum alması şimdilik beklenmemekle bera-

ber, Doğu Akdenizi ve çevresini kendi nüfuz bölgesinde tutmak isteyen İngiltere ile bu üstlere karşı olan Mısır ve onu destekleyen Sovyetler Birliği arasındaki çatışmada, Türkiye'nin tarafsız kalacağı anlaşılıyor.

Gromiko'nun beyanati Türk dış politikasında yeni oluşu kolaylaştıracak, NATO dışı sahalarda bağımsız, NATO içinde de çok taraflı nükleer vurucu güce katılmamakta görülen, sınırlı bir Amerika'nın yanında buluma serbestisine kavuşmak isteyen Türkiye'ye manevra sahası hazırlamıştır.

MLF ve Türkiye

Başbakan Yardımcısı Kemal Satır'ın her nedense açıkça ifade etmekten kaçındığı Çok Taraflı Nükleer Kuvvete katılmama kararımız, artık kesinleşmiş bulunmaktadı. NATO üyelerinin yarısı tarafından benimsenmiyen bu projeye katılmakta neden istical gösterdik? Ve şimdi neden vazgeçiyoruz? Ve neden kararımızı Türk halkına büyük bir gecikme ile, bütün dünya ajansları ve basını verdikten sonra ve hem de korka korka açıklama yoluna gittik?

Türk Hükümetinin MLF'ye katılmaktan vazgeçmesi kararı Amerikan Dışişleri Bakanlığı tarafından «malî» sebeplere istinat ettirilerek küçümsenmiye çalışılmışsa da büyük haber ajanslarından biri bu davranışın Amerika'ya indirilen «psikolojik bir darbe» olduğunu söylemiştir. Birleşik Amerika'yı asıl düşündüren husus Türkiye'nin daha dün kanlı bıçaklı olduğu Rusya'ya bir taviz olmak üzere MLF'ye yüz gevirmiş olmasıdır. Gerçi Türkiye'nin MLF'deki rolü sembolik olacak ve tetiği çekebilme şansı hemen hemen yok denebilecek bir durumda kalacaktı. Oldukça uzun bir müddet Türkiye'yi daima yanında ve söz dinler bir müttefik olarak görmeye alışkın olan Birleşik Amerika'nın bazı endişelere kapılmış olmasını tabii karşılamak icabedecektir. Türkiye'nin NATO'dan çözümlüsünün ilk emaresi olan bu kararı acaba diğerleri takibedecek midir? Türkiye iktisadî zorluklarına işaret ederek NATO emrindeki kuvvetlerinin bir kısmını terhis etmeyi düşünebilir mi? Ya topraklarındaki irili ufaklı Amerikan üsleri?

Türkiye CENTO dışında İran ve Pakistan ile Bölgesel Kalkınma İşbirliği (RCD) andlaşmasını imzalıyarak bağımsızlığa doğru ilk adımını atmış ve bunu Arap ülkeleri ile iyi münasebetler kurma gayretleri takip etmiştir. Öndört ay önce patlak veren Kıbrıs buhranının Türklerin gözünü açtığı ve milli menfaatları muvacehesinde dış politikasına yeni bir istikamet vermek zorunda kaldığı umumiyetle kabul edilen bir gerçektir. Diğer bir gerçekte son iki senedir NATO ve Varşova Paktı üyeleri arasındaki iktisadî yönde başlayan yakınlaşma hareketine geç de olsa Türkiye'nin de katılma ihtiyacını duymuş olmasıdır. Geopolitik durumu icabı Türkiye'nin komşularıyla iyi münasebetler kurmaya çalışması mantıklı ve elzemdir de.

Bir sene içinde şahsiyet kazanmaya başlayan dış politikamızın «Batı dünyası ile ittifaklarına bağlı kalarak Doğu dünya-

si ile dostluklar kurma» temasını, CHP'nin ortanın soluna kayan iktisadi politikasıyla irtibatlandırmaya kalkanlar veya bunu anti-Amerikanizme kayma olarak vasıflandıranlar sadece demogoji yapmaktadırlar. Dış politikaya sadece millî menfaatların hâkim olması prensibini zaman zaman unutup büyük hatalar işledik. Arap memleketlerini kendimize dost yapamadık. Afrika'daki uyanışı ve kurtuluş mücadelelerini sezemedik. Batı dünyasındaki gelişmeleri daima Amerikan görüşüyle takip ettik ve neticede dış politika görüşü olmıyan bir millet haline geldik. Dış yardımı -çoğu borç alabildiğine bir sadakat bağlantısı içinde almıya başladık. Böyle olmıya zorlanmadık, bu yolu kendimiz seçtik. Moskova ile Batı dünyasının sulh içinde beraber yaşayabileceğine en son inanan olduk ve netice de Doğu Avrupa memleketleri ile iktisadi ve ticarî münasebetlerimizin gelişmesi gecti.

Yeni yeni hayatîyet ve şahsiyet kazandırmaya çalıştığımız yeni dış politikamızı yürütenler son Kemal Satır'ın açıklamasında olduğu gibi ürkek ve korkak davranmamalıdır. Eğer millî menfaatlerine uygun görmüyorsa Türkiye elbette MLF'e katılmıyacaktır. Ve yine bazı menfaatlar karşılığı icabederse ölçüyü kaçırmamak şartıyla Rusya'ya da bazı tavizler verilecektir. Nihayet dış politika, bir pazarlık ve karşılıklı tavizler meselesidir.

8. İskân ve Şehircilik Haftasından İzlenimler

Geçen haftalar içinde İmar ve İskân Bakanlığında, Siyasal Bilgiler Fakültesi Şehircilik Enstitüsünün düzenlediği 8. İskân ve Şehircilik Haftası yapıldı. Bu haftada ele alınan konular, genel olarak, bölge plânlanması ile toplum kalkınması etrafında toplanıyordu. Gerek bölge plânlanmasının, gerekse, toplum kalkınmasının; genel kalkınmayı bütün ülke sathına yaymak, mahallî topluluklarda bir kalkınma bilinci yaratmak ve her halde kalkınacak topluluklar ile devlet arasında devamlı bir işbirliği kurmak amacıyla olan kalkınma teknikleri olduğu bilinmektedir. Plânlı ekonomik ve sosyal kalkınma devresine girdiğimiz bir devrede, iskân ve şehircilik haftasına böyle konuların tartışma zemini olarak seçilmesi isabetli bir harekettir.

Birinci konferansın konusu, Doğu Anadolu bölgesinin kalkındırılması idi. Doğu Anadolu'nun ekonomik ve sosyal bünyesini kısaca tasvir eden ve Güney İtalya ile karşılaştıran konferansçı bazı teklifler getirmiştir. Bunlara göre, 1. Doğu Anadolu kendine has, ayrı bir kalkınma plânı ister. 2. Bu amaçla, özel bir plânlama otoritesi kurulmalıdır. 3. Mahallî halkın girişkenliği, kalkınmayı sağlamaya yeterli olmayacaktır. Devlet, teşkilâtlandırma amacıyla, mutlaka duruma müdahale etmelidir. 4. Karma ekonominin işleyiş tarzı, Doğu bölgesinin, kendi kendine kalkınmasına yetmez. Sorumluluk devletin olmalıdır.

Diğer bir konferansta, bölge ölçüsünde yapılacak plânlama çalışmaları ile, merkezi plânlama örgütü arasındaki koordinasyon meseleleri tartışılmış; aynı zamanda, bölge ölçüsündeki yatay koordinasyonun da gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu konferansçı, Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde, ileri ülkelerde uygulanan incelenmiş araştırma tekniklerinin kullanılmasının iyi sonuçlar vermeyeceğine de değinmiştir.

Bir başka konferans, ekonomik ve sosyal kalkınmamızın amaçları bakımından, bugünkü mahallî idare strüktürümüzün yeterliliğini konu olarak ele almış, ve mahallî idare reorganizasyonunun zorunluluğuna değinmekle sonuçlanmıştır. Konferansçı, gerçek anlamdaki mahallî idareler olan belediyelere tam özerklik verilmesini, "mali tevzin" kurallarına gereği gibi uyulmasını tavsiye etmiştir.

Sanayi kuruluş yeri ile ilgili ilginç bir konferansta, çeşitli sanayi dallarında, fabrika kuruluş yerlerinin seçimindeki kalitatif ve kantitatif faktörler tespit edildikten sonra, bu sanayi kollarında, fabrikaların rantabl olabilmeleri için, birbirlerinden asgari ne kadar uzaklıkta olmaları gerektiği incelenmiş, özellikle, şeker, kâğıt, tekstil gibi sanayi kollarında, memleketimizde isabetli bir kuruluş yeri politikası izlenmediği sonucuna varılmıştır.

Daha sonraki iki konferansta, Zonguldak ve Çukurova bölgelerinde, sırasıyla D.P.T.'ca ve İmar Bakanlığınca yürütülen bölge plânlama çalışmalarının sonuçları anlatılmış, millî ekonomik kalkınmamız bakımından, her iki bölgedeki plânlı faaliyetlerin önemi belirtilmiştir.

Bir diğer konferans, Ankara gecekonduları üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına ayrılmıştı. Bu araştırmaya göre, şehirleşme, gecekonduardaki ailelere birçok şeyler kazandırıyor ve gelirlerinin artmasını sağlıyordu. Bu aileler, ekonomik yönden, sanıldığı kadar perişan bir durumda değillerdi. Ortalama gelirleri, devlet hizmetine yeni girmiş, üniversite bir mezununun aylık geliri kadardı. Bundan başka, bu aileler bir sosyal değişme ortamına da girmiş bulunuyorlardı. Çocuklarını okutmaya, geçimlerini düzeltmekten daha fazla önem veriyorlardı.

Toplum kalkınması amaçları için, ilçelerin yeterlilik durumunu tartışan bir konferansçı, bugün için bunun imkânsızlığı sonucuna varmıştır. Çünkü, ilçelere bağlı olan köylerin sayıları, nüfusları ve yüzölçümleri, bunu imkânsız hâle getirmektedir. Köylüler, köye en fazla gelen devlet memurunun jandarma olduğu kanısındadırlar. Öte yandan, bucak kuruluşları da, kendilerinden beklenen görevleri yerine getiremez durumdadır. Bu kuruluşların takviyesi, ilçenin toplum kalkınmasında başarı sağlamasının ilk adımı olabilir.

Memleketimizde yapılan toplum kalkınması araştırmaları konulu bir başka konferansta, insan-çevre münasebetlerinin çoğunlukla rasyonel esaslara dayanmadığına, buna karşılık insanlararası ilişkilerde, toplum kalkınmasının başarısını arttıracak ileri özelliklere rastlandığına işaret edilmiştir. Köylerdeki çeşitli etnik grupların liderleri arasında anlaşma olmıyan hallerde, toplum kalkınması çalışmalarının sekteye uğradığı

belirtilmiştir. Örneğin, kabile liderliği yerine, aile liderliğinin hâkim bulunduğu Anadolu köylerinde, mahallî halkın, su getirme işine % 12, yol yapımına ise % 4 oranında katıldığı tespit edilmiştir.

Son olarak, yine Türkiye'de birkaç yıldan beri yapılan toplum kalkınması araştırmalarından elde edilen bazı sonuçlar anlatılmıştır. Bu değerlendirmeyi yapan bir konferansçının vardığı sonuçlar şunlardır : 1. Köy ihtiyar kurullarının geliştirildiği yerlerde, toplum kalkınması başarılı olmuştur. 2. Halk eğitimi başkanı, kaymakam, belediye başkanı gibi liderlerin önemli roller oynadıkları görülmüştür. 3. Köyler tamamen devlete bel bağlama yoluna girmemişlerdir. 4. Köylü toplum kalkınması çalışmalarına gönüllü olarak katılmakta büyük istek göstermiştir.

Anahatlarıyla özetlediğimiz bütün bu konferans konuları, memleketimizin içinde bulunduğu şartlarla ve plânlı kalkınmamızla yakından ilgili konulardır. Bunların, bir konferans konusu yapılmakla bir anda çözümlenmesi beklenemez. Bununla beraber, en azından, ele alınıp, ilgili ve yetkili elemanların huzurunda, üniversite mensupları- nın da katılmasıyla tartışılmasında büyük faydalar olduğu inkâr edilemez. Hiç olmazsa, kalkınmamızın sosyal problemlerinden bir kısmının biraz daha su yüzüne çıkmasına yardım edilmiş ve bunlar, sorumluların dikkatine sunulmuştur.

Erhard ile De Gaulle Uzlaştılar mı?

Rambouillet Sarayında 19-20 Ocak günleri cereyan eden Erhard - De Gaulle konuşmalarının Federal Almanya için hayati önemi haiz bazı kararlarla sona erdiği anlaşılmaktadır. Şüphesiz Almanya'nın birleştirilmesi konusunda De Gaulle'ün verdiği taviz Erhard'ın seçim arifesi en büyük başarısı olmuştur. Halbuki Alman Dışişleri Bakanı Dr. Schroeder son NATO toplantısında aynı konuyu ortaya attığı zaman Fransa'nın soğuk reaksiyonu ile karşı karşıya kalmıştı.

Bu yeni gelişme karşısında zaman kaybetmek istemiyen Dr. Erhard Paris dönüşü derhal İngiliz ve Amerikan Büyükelçilerini çağırarak Hükümetlerinin Fransa ile birlikte Rusya'yı Almanya'nın birleştirilmesini ele alacak daimî bir konferansa davet etmelerini istemiştir. Dean Rusk esasen Gromiko ile aynı konuda bazı ihzari konuşmalar yapmış ve fakat olumlu bir netice alamamıştı. Zira Almanya'nın birleştirilmesi konusu derhal Avrupa'nın güvenliği ve Oder-Neisse nehri doğusundaki eski Alman topraklarının durumu problemlerini ortaya çıkarmaktadır. Rusya öteden beri birleşme konusunun Doğu ve Batı Alman Hükümetleri tarafından görüşülebileceğini ileri sürerek oyalama taktiği kullanmıştır. Fakat bu kez Şansölye Erhard Eylülde yapılacak genel seçimler için Almanya'nın birleştirilmesi konusuna fazlasıyla angaje olmuş durumdadır ve her türlü vasıtayı kullanacağına benzemektedir.

Esas merak edilen husus Rambouillet müzakereleri esnasında Erhard'ın hangi tavizlerle De Gaulle'ü yola getirebilmiş olmasıdır. MLF'nin kurulması meselesinde Erhard'ın az heveskâr gözükmeye şüphesiz De Gaulle'ü memnun etmiştir. Fakat asıl tavizin Avrupa Siyasî Birliğinin kurulması yolunda Fransız teklifine boyun eğme olduğu tahmin edilmektedir. Bilindiği gibi De Gaulle federatif olmaktan daha ziyade konfedere bir birliğe taraftardır ve birliğe bağımsız nükleer kuvveti ile Fransa liderlik edecektir. Erhard'ın bu tavizleri vermekle Adenauer başta olmak üzere kendi memleketindeki "Gaullistleri" tarafına çekmek istediği söylenmektedir.

7 komünist memleketin katıldığı Varşova Paketi toplantısının da başlıca konusu Alman tehlikesi ve alınacak mukabil tedbirler olmuştur. NATO içinde bile çoğunluğun, Almanya'nın parmağını MLF'nin tetiğinde görmek istemediği sabitken, Rusya ve peyklere nükleer silâhlara sahip bir Almanya'ya tahammül etmeleri beklenemez. İngiltere ve Fransa dahil, Alman korkusu henüz Avrupa'dan silinmemiştir ve Almanya'ya nükleer silâhların kullanılmasında söz hakkı verecek MLF'ye topyekün reaksiyonun başlıca sebebi de budur. Fakat bazı veto kombinasyonları ile Batı Almanya bir NATO Nükleer Kuvvetine ortak edilebilir ve bu şekilde daha bir müddet oyalanabilir. İşte Amerika'nın da yapmak istediği budur.

TABLO : 1. Gelir seviyesi ve kalkınma hızı, 1963-64 (*)

(1963 fiyatlarıyla Milyar TL.)

	1963	1964
Gayri safi milli hâsıla		
(Toplam)	62.7 % 7.5	65.2 % 3.9
Tarım	22.1 % 7.4	21.8 % -1.6
Sanayi	9.3 % 8.0	10.0 % 8.3
Hizmetler	20.0 % 7.5	21.3 % 6.5

Bilindiği gibi, 1963 yılında kamu yatırımlarında % 92-93 gibi oldukça yüksek sayılabilecek bir uygulama oranına ulaşılmış ve özel sektör yatırımları da tahminleri bir miktar aşmak suretiyle gerçekleşmişti. Böylece, kamu sektöründeki geri kalmayı özel sektör yatırımları büyük çapta telâfi etmek suretiyle, hiç olmazsa genel yatırım seviyesi bakımından, 1963 yılında plân hedeflerine ulaşabilmişti (Yatırımların kompozisyonu ile ilgili sapmalar bir tarafa bırakılırsa).

Halbuki, 1964 yılında durum 1963'dekinden bir hayli farklıdır. Çünkü, 1964'de hem kamu kesiminde, hem de özel sektörde yatırımlar plân hedeflerinin önemli oranlarda gerisinde kalmıştır. 1964'de özel sektör yatırımlarının özellikle imalât sanayiinin önemli dallarında plân hedeflerinin ve hattâ 1963 seviyelerinin % 20-25 gerisinde kaldığını gösteren rakamlar vardır. 1964 yılı ortalarında yapılmış eğilim anketlerinden çıkarılan bu rakamlar, yılın ikinci yarısında belki bir miktar değişmiş olabilir. Fakat, kısa zamanda bu alanda önemli bir değişimin kaydedilmiş olması çok zayıf bir ihtimaldir.

İktisadî alanda, 1964 başlarında «durgunluk» şartlarının mevcudiyeti ve yatırım malları ithal güçlüklerinin artmış olması; siyasî alanda, Kıbrıs olaylarının etkisi gibi çeşitli faktörlerle izah edilebilecek olan «özel yatırımların» hedeflerin gerisinde kalışı yanında, «kamu kesiminde» yatırımların oldukça düşük seviyelerde kalması da hemen hemen aynı faktörlerle izah edilebilir. Gerçi, kamu yatırımlarının yıl sonu itibarıyla uygulama oranı henüz belli değildir ve bütçeye bağlı yatırımcı da-

(*) 1964 rakamları üçüncü geçici tahminlerdir.

İncelemeler

İKTİSADİ DURUM

(1964 - 1965)

Besim ÜSTÜNEL

1. Türkiye'nin uzun vâdeli gelişme meselelerini ve onunla ilgili temel ekonomik ve sosyal sorunların çözüm durumlarını tamamen bir tarafa bırakmak suretiyle «Türk ekonomisinin içinde bulunduğu şartları değerlendirmek» bugün için artık mümkün değildir. Bununla beraber iktisadî durumla ilgili tartışmalarda bazan uzun vâdeli, bazan kısa vâdeli problemlere daha fazla ağırlık vermek mümkündür.

Bu yazımda ben daha ziyade kısa vâdeli problemler üzerinde durmak ve 1964 yılında Türk ekonomisinde kaydedilen gelişmelere işaret ettikten sonra 1965 yılında realist açıdan nasıl bir iktisadî gelişmenin beklenebileceğini tartışmak istiyorum.

2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânımızın ikinci uygulama yılı olan 1964'de bazı önemli alanlarda plân hedeflerinin gerisinde kalmıştır. Bunların başında «gelişme hızı» ve «yatırım seviyesi» ile ilgili hedefler gelmektedir.

Nitekim, Devlet İstatistik Enstitüsünde yapılan üçüncü geçici tahminlere göre 1964 yılında, gayrisâfi milli hâsıla bir önceki yıl seviyesine nazaran sabit fiyatlarla ancak yüzde 3,9 oranında artmıştır ki bunu

yuvarlak rakam olarak % 4 diye ifade etmek mümkündür. Böylece 1963 fiyatlarıyla ifade edilen 1964 millî hâsılası 65.2 milyar lira olmuş ve bu seviye adam başına gelirin bir önceki yıla nazaran ancak % 1 artmasını mümkün kılmıştır. Halbuki, 1963 yılında gerçekleşen adam başına gelir artışı % 4,6 civarında olmuştu.

1964 yılında gelişme hızı bakımından plânın % 7 olan hedefinden bu oranda geri kalışımızın başlıca nedenlerinden biri «tarım kesiminin» özel durumudur. İlgili tablo'dan da bunu açıkça görmek mümkündür. Nitekim, yapılan bazı hesaplar, 1963 ve 1964 yıllarında tarım gelirleri «normal» olsa idi, yani «plân hedefi artsa idi», gelişme hızının 1963 yılında % 6,5'e düşeceğini, 1964'de ise % 6'ya yaklaşacağını göstermektedir. Sanayi kesiminde gelişme hızının 1964'de % 8,3'e ulaştığı, fakat buna rağmen plân hedefi olan gelişme hızının bir hayli gerisinde kaldığı görülmektedir. Hizmetler grubunda ise 1964 gelişme hızı 1963 seviyesinin % 1 kadar altında kalmıştır. Bunun en önemli nedeni yılın ilk yarısındaki iktisadî duraklama ile mahsul durumunun ticaret ve ulaştırma hizmetlerinde sebep olduğu yavaşlamada aranmalıdır.

ireler için dönem Şubat ayı sonunda bitecektir, fakat 9 aylık uygulama sonuçları kamu kesiminde özellikle iktisadî Devlet teşekkülleri yatırımlarının, 1963 seviyesinin bir hayli gerisinde kalacağını göstermektedir.

Kamu kesiminde yatırımların program hedeflerinin gerisinde kalışını «iç ve dış finansmanın zamanında ve yeterli miktarlarda sağlanamamış» olmasına ve belki bir miktar da «teknik eleman sıkıntısı», «formalite-lerin mevcudiyeti» ve «ısrarlı takip ve denetlemenin bulunmayışı» gibi idarî bünye ve siyasi tutumla ilgili sebeplere, bağlamak mümkündür.

4. Yatırımların genel seviyesi yanında, sektörlere dağılımı ve kompozisyonu açısından da 1964 yılında program hedeflerinden önemli sapmaların vukua geldiği tahmin edilmektedir.

Özel yatırımların imalât sanayiinde genel olarak 1963 seviyesinin % 20-25 gerisinde kalma eğilimi göstermesine rağmen, imalât sanayiinin bazı dallarında (meselâ dokuma sanayiinde) hâlâ program hedeflerinin (% 46) üstüne çıkması, bazı dallarında ise (kimya, makina, elektrik makinaları sanayii gibi) hedeflerin (% 50 - % 80 gibi) çok gerisinde kalması önemle üzerinde durulması gereken bir problemdir. Kaldı ki, 1964 yılında kamu yatırımları da sektör-lere dağılım açısından «özel yatırımların» yukarıda işaret edilen özelliklerine benzer bazı karakteristikler almaya başlamıştır. Genel olarak bütçe yatırımlarının İktisadî Devlet Teşekkülleri yatırımlarından daha hızlı gelişmesi ve her iki grup yatırımda da en düşük uygulama oranlarının «imalât sanayii» yatırımlarında gerçekleşmesi ve büyük, önemli projeler de hızlı yatırım safhasına henüz geçilememiş olması açıkça göstermektedir ki kamu kesiminde de tıpkı özel yatırımlarda olduğu gibi «alışılmış», «yapılması kolay» ve işin büyük kısmı «inşaat» yapmaktan ibaret olan yatırım faaliyetleri hızla gelişmekte, buna mukabil ekonomimizin müstakbel gelişme hızı üzerinde önemli etkiler yapması beklenen yatırımlar yeterli hızda gerçekleştirilememektedirler. Çeşitli alanlarda birbirinden çok farklı gerçekleşme oranlarının kaydedilmiş olması hiç şüphesiz zamanla yatırımların sektörler arası dağılımı ve «makine - teçhizat» ile «inşaat» yatırımlarının nisbî önemi

bakımından plânın öngördüğünden oldukça farklı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Bu durum ileride sadece gelişme hızının yavaşlamasına sebep olmakla kalmıyacak, aynı zamanda ekonomimizin yapısında bir takım çarpıklıkların ortaya çıkmasına da yol açabilecektir.

5. Dış ödemeler dengesi açısından 1964 yılında bazı beklenmedik gelişmeler kaydedilmiştir. Bunların bir kısmı uzun vâdeli ekonomik kalkınmamız üzerinde olumlu etkiler yapabilecek gelişmelerdir.

Dış ödemeler konusunda 1964 yılında ortaya çıkan beklenmedik olaylardan biri «Türkiye'ye yardım konsorsiyumu» nun yılın ilk yarısında çok ağır ve çok anlayışsız bir çalışma havası içine düşmüş olmasıdır. Siyasî alandaki yeni gelişmelerle de ilgisi bulunduğu muhakkak olan bu durum, 1964 yatırımlarının gerek kamu, gerek özel sektörde plân hedeflerinin gerisinde kalmasının en önemli sebeplerinden biri olarak teşhis edilebilir.

Aynı faktör, biri yıl başında diğeri yıl ortasında olmak üzere 1964 içinde dış-ticaret rejimimize bir yılda iki kere «ithalâtı kısıtlayıcı» tedbirlerin getirilmesini zorunlu kılmış ve bunun sonucunda yalnız yatırımlar aksamamış, fakat aynı zamanda bazı sanayi dallarında ithal malı ham madde bulmakta ortaya çıkan yeni güçlükler dolayısıyla carî üretim seviyeleri de düşmüştür. Bir çok sanayi dallarında üretim seviyesi artarken, buzdolabı, çamaşır makinesi, radyo ve dikiş makinası gibi ithal malı malzemeye sıkı bir şekilde bağlı imalât sanayii dallarında 1964'de üretimin 1963 seviyesinin bile altına düşmüş olması bunun açık bir delilidir.

1964 yılının son çeyreğinde, konsorsiyum işlerinin bir miktar yoluna girer gibi olması yanında, asıl ihracatımız da beklenmedik bir gelişme kaydedilmiş ve ihracatımız program hedefi olan 375 milyon doları % 9.4 gibi önemli oranda aşarak 411 milyon dolara çıkmıştır (muvakkat rakamdır). İthalât seviyesi ise programla tesbit edilen 640 milyon dolarlık tavan seviyenin de altına düşmüş ve 537 milyon dolarda kalmıştır. Böylece «ticaret bilânçosu» açığının 265 milyon dolar olması beklenirken 126 milyon dolara indirilmiştir.

Yurt dışındaki işçilerin 1964'ün son iki ayında hızlanan transferleri (10 - 12 milyon dolar) ile ithalât ve ihracatta kaydedilen gelişmeler kısmen konsorsiyum yardımlarının yetersizliğini telâfi etmiş, kısmen de Merkez Bankası'nın döviz rezervlerinde bir miktar artış sağlamıştır.

6. Ekonomik gelişmenin «istikrar içinde» gerçekleştirilmesi için 1964 yılında önemli kararlar alınmış ve büyük gayretler sarfedilmiştir.

Fakat, buna rağmen yılbaşından itibaren kendini hissettiren «iktisadî durgunluk» yıl ortalarına kadar önlenememiştir.

1964 yılında fiyatlar, son üç ay müstesna, devamlı olarak 1963 seviyesinin altında seyretmiştir. İlk dokuz ay içinde, bankalardaki mevduat hemen hemen hiç artmamış, bazı aylarda yılbaşı seviyesinin altına düşmüş ve ancak son üç ay zarfında mevduat kayda değer artışlar göstermiştir. Buna benzer gelişmeler tedavüldeki banknot hacmi, toplamı para arzı ve banka kredilerinde de kaydedilmiştir.

Ekonomimizde durgunluk şartlarının söz konusu olduğu devrede, yürütülen para politikasının, «paranın yağlama fonksiyonunu» gereği gibi yapmasına imkân vermediği görülmüş ve yıl ortalarına doğru para ve kredi alanında önemli kararlar alınmıştır. Bunların etkisi Ağustos ayından itibaren kendini göstermiş ve ekonomik hayatımız özellikle yılın son üç ayında eski canlılığına kavuşmuştur.

İktisadî duraklamayı tedavi etmek için para ve kredi alanında alınan bu ekspansiyonist tedbirlerin tam etkisi ancak 1964'ün son üç ayı içinde kendini gösterdiği içindir ki, bazı çevreler — kısmen de eksik bilgilerin tesirinde kalarak — Türk ekonomisinin enflasyona girdiği veya girmek üzere olduğu zehâbına kapılmışlardır. Son elde edilen bilgiler ve çeşitli göstergeler böyle bir tehlikenin şimdilik söz konusu olmadığını teyid etmektedir.

7. Türk ekonomisinin 1965 yılında «istikrar içinde gelişmesi» mümkündür, yalnız bu bazı önemli tedbirlerin alınmasına ve plân uygulamalarına gereken ağırlığın verilmesine bağlıdır.

25 Kasım 1964 tarihli Resmî Gazetede, Bakanlar Kurulu Kararname-si olarak yayınlanmış bulunan «1965

Yılı Programı» nın baş tarafında da belirtildiği gibi, 1965 yılında Türk ekonomisinin plân hedeflerine uygun olarak, istikrar içinde ve dengeli bir tarzda geliştirilmesi, programda öngörülen tedbirlerin ve yatırımların temel nedenleridir. Başka bir deyimle, bütün tedbirler ve yatırımlar bu hedefleri gerçekleştirmek amacıyla düzenlenmiş ve düşünülmüştür. Dolayısıyla programda öngörülen tedbirler ve yatırımlar zamanında ve tam olarak gerçekleştirilirse hedeflere tam olarak ulaşmak imkân dahiline girecektir.

1965 programının dayandığı temel varsayımlardan biri «program döneminin başında ekonominin durgunluktan kurtulup, eski canlılığına kavuşması» ve «denge şartlarının sağlanması» idi. 1964'ün Haziran ve Temmuz aylarında, yani iktisadî durgunluğun en şiddetli şekilde hüküm sürdüğü aylarda, yapılan program çalışmalarının biraz da cesurane sayılacak bir şekilde, böyle bir temel «varsayıma» (faraziye) oturtulması zorunlu idi. Yılın ikinci yarısındaki gelişmelerle 1964 sonunda ekonomimizde tekrar «denge şartlarının sağlanmış» bulunması 1965 programının başarı ile uygulanması ve hedeflerine ulaşılabilmesi bakımından çok önemli bir temel şartın yerine getirildiğini göstermektedir.

1964 yılında plân uygulamasını aksatan dış ödeme güçlüklerinin de yıl sonuna doğru azaldığı ve 1965 boyunca daha da azalacağı görülmektedir. İhracattan ve yurt dışındaki işçilerden elde edilebilecek döviz gelirlerinin ve hattâ konsorsiyumdan sağlanacak dış kredilerin 1965 yılında program tahminlerinin bir miktar üstüne çıkması ihtimali dahi belirmiş tir. Binaenaleyh, ithal kapasitemizde kaydedilecek gelişmelerle, gerek yatırım gerek cari üretim seviyeleri üzerinde döviz kıtlığının yapabileceği olumsuz etkiler de pek söz konusu olamayacaktır.

İç finansman güçlüklerinin çözümünde ise 1965'in durumu 1964'ünkinden daha kolay gözükmemektedir. Özellikle, İktisadî Devlet Teşekküllerinin 1965 programında öngörülen seviyede «kaynak yaratmaları» için etken bir politikanın uygulanmasında biraz daha geçikilirse, 1965 yılında yatırımların iç finansman yeterliliği sebebiyle aksaması 1964'dekin den daha da önemli olabilecektir.

Yatırımcı dairelerin sıkı bir şekilde takibi ve plân uygulamasını dinamik bir şekilde denetlemenin sağlanması konusunda da aynı şeyler söylenebilir.

Plân uygulamasında bazı güçlüklerle karşılaşınca hoş gitmiyecek tedbirlerin alınması her zaman için zorunlu olabilir. Kısa vâdeli bir takım hesaplarla bu tedbirleri geciktirmek veya tamamen reddetmek hiçbir şeyi halletmez. Bilâkis, söz konusu problemlerin çözümünü daha da güçleştirir.

8. Sonuç olarak diyebiliriz ki, 1965 yılında Türk ekonomisinde «istikrarın bozulup bozulmaması», «denge ve hızlı kalkınma hedefinin gerçekleşip gerçekleşmemesi» esas itibariyle 1965 programının başarı ile

uygulanıp uygulanmamasına bağlıdır.

Yılın ilk ayında temel iktisadî şartlar bu bakımdan oldukça müsait bir durum arz etmektedir. 1964'de karışılan güçlüklerin bir kısmı artık önemini kaybetmiş gibi gözükmektedirler. İç finansman güçlüklerinin yenilmesi ve program uygulanmasının daha dinamik bir tutumla izlenmesi gibi konularda alınacak tedbirlerle diğer güçlükler de önemli nisbette azaltılabilir.

Bütün temennimiz, Hükümetin 1965 yılının politik özelliğine fazla önem atfederek, söz konusu güçlükleri ortadan kaldıracak tedbirleri almakta tereddüt göstermemesi ve gecikmemesidir.

ÜNİVERSİTE MESELELERİ:

“Plânlama ve Denetleme” Konusunda Bir Teklif

Yaşar KARAYALÇIN

Anayasanın 120 nci maddesi ile yüksek öğretim hayatımız yönetim ve denetim bakımından ikiye bölünmüştür: a) Üniversiteler Kanununa tâbi üniversiteler öğretim üyeleri tarafından seçilmiş ve öğretim üyelerinden teşekkül eden organlar tarafından yönetilir ve denetlenir. b) Bu üniversiteler dışında kalan yüksek öğretim müesseseleri ise Millî Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenir.

Anayasamız kültür alanında da plânlı kalkınma esasını benimsemiştir (m. 129).

Halbuki yüksek öğretim alanında plân ve denetimi yapacak temel kuruluşlar yoktur:

a) Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Üniversiteler Kanununa tâbi olmayan üniversiteler ile diğer yüksek öğretim müesseselerinin ve genel olarak Türk yüksek öğretim siyasetinin meselelerini inceleyecek, bu alandaki çalışmaları plânlıyacak ve denetliyecek yetkili bir organ yoktur. Bu itibarla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak bir «Yüksek Öğretim Plânlama ve Araştırma Kurulu» nu biran evvel ihdas etmek zarureti vardır.

b) Üniversiteler Kanununa tabi olan üniversiteler içinde de bu üniversitelerin meselelerini incelemekle, çalışmalarını — üniversite çalışmalarının mahiyet ve havasına uygun olarak — plânlamakla ve denetlemekle görevli bir organ yoktur. Bundan dolayı üniversiteler içinde de bir «plânlama ve denetleme» organı kurmak zaruridir.

Yüksek öğretim ve üniversite siyasetimizi düzenleyecek, plânlıyacak ve denetliyecek bu iki organda üyelerin çoğunluğu zamanını bu göreve hasredebilmelidir.

Anayasanın 120 nci maddesiyle öngörülen denetleme ve 129 uncu maddesiyle öngörülen plânlama işlerinin üniversitelerde tek bir organa tevdi edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Çünkü akademik plânlama ile denetlemeyi birbirinden ayırmaya imkân yoktur.

Üniversiteler Kanununa plânlama ve denetleme başlığı altında ayrı bir bölüm ilâve etmek gerekir. Bu maksatla hazırladığımız bir metni üniversitedeki meslekdaşlarımın ve ilgili okuyucularımın tetkik ve tenkitlerine sunuyorum. Bu projede fa-

külteler seviyesinde birer fakülte plânlama komisyonunun (FPK), üniversiteler seviyesinde birer üniversite plânlama kurulunun (ÜPK) ve Üniversiteler Kanununa tâbi bütün üniversitelere şâmil bir «Türk Üniversiteleri Plânlama Kurulu» nun (TÜPK) ihdası teklif edilmekte, plânlamanın gayesi, plân, yıllık programlar ve denetleme esasları hakkında yeni hükümler bulunmaktadır.

BÖLÜM :

PLÂNLAMA VE DENETLEME

Madde : Gaye : Üniversitede plânlamanın gayesi :

- Yeni kurulacak üniversitelerin ve üniversitelere bağlı fakülte, yüksek okul ve enstitülerin kuruluş plânlamalarını, mevcut üniversitelerin uzun vâdeli gelişme plânlarını hazırlamak,
- Üniversite hizmetlerinin daha verimli ve rasyonel bir şekilde yerine getirilmesi imkânlarını inceleyerek gereken kısa ve uzun vâdeli tedbirleri göstermek,
- Bu kanunun birinci maddesinde yazılı görevlerin üniversiteler ve onlara bağlı fakülte, yüksek okul, enstitüler ve kürsüler tarafından mevcut maddî ve şahsî vasıtaların en rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılarak yerine getirilmesini sağlamaktır.

Madde : Plân : Üniversite plânları, üniversitede ilk araştırma öğretim ve bilgi yayma kademesi olan kürsülerden başlamak üzere enstitü, yüksek okul ve fakültelerin mütalâa ve teklifleri alındıktan sonra bu kanunda gösterilen plânlama organları tarafından hazırlanır. Beş yıllık bir süre için hazırlanan gelişme plânları ayrıca yayınlanır.

Madde : Yıllık Programlar : Her kürsü, enstitü, yüksek okul, fakülte ve üniversite uzun vâdeli plânlarda tesbit edilen hedeflere uygun olarak yıllık çalışma programını hazırlar. Yıllık programlar Mayıs ayı içinde fakülte plânlama komisyonu (FPK) na, Haziran ayı içinde üniversite plânlama kurulu (ÜPK) na, Temmuz ayı içinde Türk Üniversiteleri Plânlama Kurulu (TÜPK) na verilir.

Madde : Denetleme : Kürsü, enstitü, yüksek okul ve fakültelerin öğretim, araştırma ve bilgi yayma çalışmaları, plânlama kurulları tarafından, yıllık çalışma programı ve raporlar hazırlanmak ve TÜPK ile ÜPK raporları yayınlanmak suretiyle denetlenir.

Fakültenin kürsü, enstitü ve okulları, fakülte plânlama komisyonuna, Rektörlüğe bağlı enstitü ve yüksek okullar ÜPK'na çalışma raporunu verir. Bu raporlarda yıllık çalışma programından hangi hizmetlerin gerçekleştirilmiş olduğu, hangi hizmetlerin ne gibi sebeplerle gerçekleştirilememiş olduğu gösterilir.

Fakülte raporları, FPK'nun görüşü profesörler kurulunda incelendikten sonra varsa karşı görüşle birlikte Dekan tarafından ÜPK'na sunulur.

ÜPK'larının raporları - fakültelerin yıllık çalışma programları, raporları ve ilgili kürsü, enstitü veya fakültelerin karşı görüşleri ile birlikte - yayınlanır. TÜPK'nun raporları, üniversitelerin yıllık çalışma programları ve raporları ile ve varsa ilgili üniversitelerin karşı görüşleri ile birlikte yayınlanır.

TÜPK ve ÜPK'nun yayınlanmış raporları üniversite bütçe teklifleriyle birlikte Bakanlar Kuruluna da sunulur.

Madde : Türk Üniversiteleri Plânlama Kurulu (TÜPK) : a) **Kuruluşu :** TÜPK Üniversite Rektörleri veya temsilcilerinden ÜPK'larının beş yıl için seçeceği üçer üyeden kurulur.

Başkanını ÜPK seçer. Rektörler veya temsilciler TÜPK'nın başkanlığına seçilemezler.

TÜPK'nun merkezi Ankara'dadır.

TÜPK üyeleri üniversitedeki çalışma zamanını TÜPK'daki görevlerini gereği gibi yapabilecek şekilde düzenlerler. TÜPK'nın üyeleri üniversite içinde veya dışında resmî veya özel surette iş kabul edemezler; bu üyelere, profesörlere ödenen üniversite tazminatından başka bu tazminatın bir katı da ödenir.

Bu maddenin beşinci fıkrası rektörler veya temsilcileri hakkında uygulanamaz.

(TÜPK'nın kadrosu bu Kanuna eklenecektir.)

Madde : b) Görevleri : TÜPK'nın görevleri şunlardır :

- Yeni üniversitelerin kuruluş şartlarını, yerlerini ve şekillerini tesbit etmek,
- Yeni üniversitelerin, ihtiyaçlara zamanında cevap verebilecek şekilde kurulmasını plânlamak,
- Yeni kurulacak üniversite veya fakültelere kurucu, gözetici ve yardımcı olacak üniversite veya fakülteyi tâyin etmek,
- Üniversiteler dışında kalan yüksek öğretim hizmetleri için Millî Eğitim Bakanlığına veya ilgili diğer mercilere görüşlerini bildirmek,
- Üniversite plânlarına hâkim olacak müşterek esasları ve hedefleri tesbit etmek,
- Üniversite plânlama kurullarının yıllık çalışma programı ve raporları hakkındaki görüşlerini ilgili kurulların karşı görüşü ile birlikte bir rapor halinde Üniversitelerarası Kurula vermek ve bu raporu yayınlamak,
- Üniversite bütçelerini üniversite plânlarına ve yıllık programlara uygunluk bakımından incelemek ve görüşlerini Üniversitelerarası Kurula, Başbakanlığa ve TBMM Başkanlığına bildirmek,
- Devlet Plânlama Teşkilâtı ve ilgili bakanlıklar ve diğer kurumlarla işbirliği yapmak,

Madde : Üniversite Plânlama Kurulu : a)

Kuruluşu : Her üniversitenin plânlama kurulu rektör veya temsilcisinden, fakülte profesörler kurulunca beş yıl için seçilecek birer üyeden ve senatonun seçeceği iki üyeden teşekkül eder.

Başkanını kurul seçer. Rektör veya temsilcisi ÜPK Başkanlığına seçilemez. Katıldığı toplantıları Rektör idare edebilir. ÜPK üyeleri üniversitedeki çalışma zamanını ÜPK'daki görevlerini gereği gibi yapabilecek şekilde düzenler. ÜPK'nın üyeleri üniversite içinde veya dışında resmî veya özel, süreli bir iş kabul edemezler. Bu üyelere profesörlere ödenen üniversite tazminatından başka bu tazminatın bir katı da ödenir.

Bu maddenin üçüncü fıkrası Rektör veya temsilcisi hakkında uygulanmaz.

(ÜPK'nın kadrosu bu Kanuna eklenecektir.)

Madde : b) Görevleri : ÜPK'nın görevleri şunlardır :

- Üniversitenin uzun vâdeli gelişme plânını hazırlamak,
- TÜPK'na maddede yazılı görevlerle ilgili teklifleri yapmak,
- Fakültelerin ve üniversiteye bağlı yüksek okul ve enstitülerin yıllık çalışma programlarının plâna uygunluğunu incelemek,
- Fakültelerin ve rektörlüğe bağlı yüksek okul ve enstitüler tarafından hazırlanan yıllık çalışma raporlarının programlara uygunluğunu incelemek ve görüşlerini, fakülte plânlama komisyonunun karşı görüşleri ile birlikte, senatoya ve TÜPK'na bir rapor halinde sunmak ve yayınlamak,
- Üniversite bütçesini, gelişme plânına ve yıllık programlara uygunluk bakımından incelemek ve görüşlerini senatoya bildirmek,
- Üniversite içinde fakülte, okul, enstitü ve kürsülerle ilgili kurma, birleştirme ve değiştirme teklifleri hakkında senatoya görüşlerini bildirmek,
- Üniversitenin hazırlayacağı kanun ve tüzük tasarılarını inceliyerek görüşlerini senatoya bildirmek,
- Bu görevleri yerine getirirken TÜPK, Devlet Plânlama Teşkilâtı, ilgili bakanlıklar ve diğer kurumlarla işbirliği yapmak.

Madde : Fakülte Plânlama Komisyonu:

a) **Kuruluşu :** FPK Dekan veya yardımcısı, profesörler kurulunca beş yıl için seçilen iki profesör ve fakültenin ÜPK'na seçilen üye profesöründen teşekkül eder.

Fakültece ÜPK'na seçilen profesör FPK'nın başkanıdır. Katıldığı toplantıları, Dekan idare edebilir.

Madde : b) Görevleri : FPK'nın görevleri şunlardır :

- Fakültenin uzun vâdeli gelişme plânını TÜPK ile ÜPK'nın tesbit ettiği esaslara göre hazırlamak,
- ÜPK'na maddede yazılı görevlerle ilgili teklifleri yapmak,

- c) Kürsü ve enstitülerin yıllık çalışma programlarının gelişme plânına uygunluğunu incelemek ve görüşlerini kürsü veya enstitülerin karşı görüşleriyle birlikte profesörler kuruluna bildirmek,
- ç) Kürsü ve enstitülerin yıllık çalışma raporlarını yıllık programlarına uygunluk bakımından incelemek ve görüşlerini ilgili kürsü veya enstitünün karşı görüşleri ile birlikte profesörler kuruluna bildirmek,
- d) Fakülte bütçesini gelişme plânına ve yıllık programlara uygunluk bakımından incelemek ve görüşlerini profesörler kuruluna bildirmek,

- e) Fakülte içinde enstitü, yüksek okul ve kürsülerle ilgi kurma, birleştirmek, değiştirme teklifleri hakkında Profesörler Kuruluna görüşlerini bildirmek.
- f) Fakültenin hazırlıyacağı kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını inceleyerek görüşlerini genel kurula bildirmek,
- g) Bu görevlerini yerine getirirken TÜPK, ÜPK, Devlet Plânlama Teşkilâtı ve ilgili bakanlıklar ve diğer kurumlarla işbirliği yapmak,

Geçici Madde : Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde TÜPK üniversitelerin kadro kanunlarını hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunar.

Pancar Tecrübesi ve Ziraî Fiyatlar

Osman OKYAR

I

Şeker pancarına yapılan son zam etrafında cereyan eden münakaşalar ziraî fiyat politikasının hedefleri ve usulleri mevzuu üzerine dikkati çekmektedir. Devletin çeşitli ziraî ürünlerin fiyatlarının tesbitinde, vasıtalı veya vasitasız olarak, çok tesirli rolü vardır. Tütün, fındık gibi ihraç mevzuu olan başlıca malların fiyat teşekkülünde Hükümet, Tekel, Fiskobirlik gibi teşekküller vasıtasıyla fiyatları tespit etmek imkânına haiz olduğu gibi, hububat, pancar gibi daha ziyade dahilî istihlâke mevzu olan maddelerle ilgili fiyatların tespitinde de geniş yetki ve imkânları vardır.

Hükümetin, ziraî fiyatlar sahasında çok geniş yetkilerle teşhiz edilmiş olmasının hem faydalı, hem mahzurlu tarafları vardır. Faydalıdır, çünkü hükümet böylece, bünye itibarıyla büyük dalgalanmalara maruz bulunan ziraî fiyatlarda istikrar sağlamak, ziraî gelişme politikasının icaplarına göre ziraî istihsalin lüzumlu kollarını teşvik etmek için müessir bir âlete sahip olmuştur. Aynı zamanda Hükümet, büyük çiftçi ve köylü kütlesinin eline geçecek iştirâ gücünü ayarlayabilmek imkânını kazanmaktadır.

Diğer taraftan, Hükümetin ziraî fiyatlar sahasında çok geniş yetkilere sahip bulunması, çeşitli müstahsil gruplarının, fiyatların ayarlanması (tabif yükseltilmesi) istikametinde Hükümet üzerinde daima tazyiklerde

bulunmalarına yol açmaktadır. Demokratik düzende, bu tazyikler siyasi şekiller alabilmekte, geniş müstahsil kütlesinin oylarını sağlamak endişesi, iktidarı fiyatlar mevzuunda, iktisaden kabulü mümkün olmayan tavizlerin yapılmasına sevk edebilmektedir.

Pancar fiyatlarında son zamanlarda alınan kararın, ziraî fiyat politikasının yürütülmesi tarzı hakkında düşündürücü ve uyarıcı tarafları olmuştur. Bu yazıda, pancar mevzuunda takip edilmiş olan yolu özetledikten sonra mesele hakkındaki düşüncelerimi ifade etmeğe çalışacağım. Müteakiben, daha geniş olarak, ziraî fiyat politikasına geçerek, pancar misalinin bu politika için ihtira ettiği dersleri belirtmeğe ve bazı umumî neticelere varmağa gayret edeceğim.

II

1960'a kadar pancar istihsalinin ve dolayısıyla şeker üretiminin yükselerek dahilî istihlâkı hayli aşmaları stok birikimine sebep olmakta, maliyetlerimizin yüksekliği dolayısıyla bu stokların ancak büyük zararlarla ihracı mümkün olabilmekte idi. Bunun üzerine pancar fiyatlarının bir miktar düşürülmesine karar verilmiş, böylece şeker istihsalinin indirilmesi cihetine gidilmişti. Şeker mevzuunda, plân döneminde üretim ile tüketim arasında bir denge kurulması hedef olarak alınmıştı. Bu politika oldukça başarılı bir şekilde yürütülmüş ve 1960 senesinde 640.000 tonu bulmuş olan şeker istihsalini, 1961 yılın-

da 430.000 tona indirebilmişti. Pancar istihsalini de buna muvazi olarak 2.600.000 ton civarına indirildi.

1962 ve 1963 yıllarında şeker sahasında beş yıllık plânda tespit edilen politikaya devam edilerek, üretim ve tüketim arasındaki dengenin muhafazasına devam edildi.

Ancak 1963 yılında, Küba buhranı dolayısıyla, dünya piyasasında şeker fiyatlarında önemli yükselmeler vukubuldu. Öyle ki, dünya fiyatları, dahilî maliyetimizin seviyesine yükselmiş ve hattâ bunu bile aşmıştı. Bu şartlar altında, ihracat kârlı olabiliyordu, fakat ihraç edilebilecek büyük miktarda stok bulunmadığından, dünya şeker fiyatı konjonktüründen geniş ölçüde istifade edilemiyordu.

Dünya piyasasında şeker fiyatları, 1964 yılının ilk aylarında, yüksekliğini muhafaza etti. O sıralarda, hükümet, şeker istihsalini mevzuunda yeni bir politikaya yönelmeye karar verdi. Bu sahada, şeker şirketinden bir rapor istenmiş ve verilen raporda, 1964 yılında dünya şeker fiyatlarının yüksek seviyesini muhafaza edeceği ihracatın kârlı olmaya devam edeceği işaret edilmişti. Hükümetin yeni tutumu, pancar ve şeker istihsalini önemli ölçüde artırmak, bu suretle ihracat yapmak idi. Anlaşılan, pancar istihsalinde artış sağlamak üzere, hükümet, fiyatlarda bir artış yapmayı düşünmüş, pancar fiyatındaki artış şeker maliyetini artırırsa da hi, bu artışın yüksek olan dünya fiyatları tarafından telâfi edileceğini ve böylece dahilde şeker fiyatlarını artırmaya lüzum kalmıyacağını hesaplamış idi. Sanayi Bakanı, 1964'ün ilk aylarında yaptığı bir radyo konuşmasında, 1964 içinde, pancar fiyatlarının arttırılacağını, şeker müstahsillerine vadetti, ancak bu artışın miktarı hakkında açıklamada bulunmadı.

1964 yılı ilerledikçe, yeni şeker politikasını tehlikeye koyacak olayların gelişmesi müşahade edildi. Bir taraftan dünya piyasasında şeker fiyatları, devamlı olarak ve önemli ölçülerde düşmeğe başladı. Londra borsasında bir zamanlar şekerin tonu 100 İngiliz lirasına (2500 TL.) yaklaşmış bulunurken, iki üç ay içinde fiyat 25 İngiliz lirasına (625 TL.) kadar düştü. Türkiye'de ortalama ma-

liyet 1300 TL. civarında olduğuna göre, yeni fiyatlarla yapılacak ihracatın çok büyük zararları mucip olacağı görüldü.

Diğer taraftan, kısmen fiyatların artırılacağı vaadinin tesiriyle, kısmen hava şartlarının çok müsait gitmesi üzerine, 1964 pancar istihsalinde önemli bir artış meydana geldi. Öyle ki, toplanan pancarla şeker istihsaline bu kampanyada 700.000 ton civarına yükselebilecektir. Dahilî istihlak 400.000 ton olarak tahmin edildiğine göre, ihraç edilmesi veya stok olarak birikmesi icabeden 300 bin ton şeker kalmaktadır.

Bir taraftan dünya fiyatlarının beklenilmeyen bir şekilde yuvarlanması, diğer taraftan Türkiye'de istihsalin umulmayan bir nispette artması olayları muvacehesinde, 1964 yılının sonbaharında pancar fiyatlarının tespiti büyük bir mesele haline geldi. Mesele, CHP nin Meclis grubunda ve hattâ Bakanlar Kurulunda tartışmalara yol açtı. Filhakika, zamdan evvelki pancar fiyatlarına dokunulmamak şartıyla dahi, biriken şekerin ihracatı netice itibariyle Bütçe veya Hazine tarafından karşılanması gereken büyük zarara meydan verecekti. Üstelik, pancar fiyatına zam yapıldığı takdirde, şekerin dahilî maliyeti bir miktar yükselecek, hem ihracat dolayısıyla katlanmamız icabedecek zarar büsbütün artacak, hem de dahilî şeker maliyetinde yükselmenin nasıl karşılanacağı meselesi ortaya çıkacaktı.

Pancar fiyatının zammı mevzuu, yukarıdaki şartlar altında tartışılmıştır. Sadece iktisadî faktörler nazarı itibara alındığı takdirde, zam yapılmaması gerekirken, pancarın çok geniş bir müstahsil kütlesini ilgilendirmesi ve seçim yılına girilmiş olması gibi siyasi faktörler ağır basmış, neticede kiloya 1 kuruş zam yapılması (% 6-7 nispetinde) kabul edilmiştir.

Cereyan eden tartışmada, Maliye Bakanının zam aleyhine vaziyet aldığı anlaşılmaktadır. Bu tutum, çok açık ve kuvvetli sebeplere dayanmaktadır. Şeker fiyatına dokunulmadığı takdirde, pancar fiyatına yapılan zam Hazineye 100 milyon liraya yakın munzam külfet yüklemektedir. Diğer taraftan, yapılması mutasavver ihracat, dünya fiyatlarında yeniden bir yükselme olmadığı takdirde

200 milyon liralık zararı mucip olacaktır. Bu ihracat zararını Hazine'den başka karşılayacak kaynak yoktur.

Diğer taraftan, Sanayi Bakanı, verilen sözün yerine getirilmesi icabettiği ve bir miktar zam yapılması gerektiği görüşünü savunmuştur. Siyasi bakımdan böyle hareket etmek aşağı yukarı mukadder görünüyordu. Nitekim, Meclis Grubu ve Kabine bu görüşe iltihak etmiş ve zammı kabul etmiştir. Sanayi Bakanı verdiği iza-hatta, yeni şeker politikasının hatalı cihetinin şeker şirketi mütehas-sılarına ait olduğunu, verdikleri raporda dünya fiyatlarının seyri hakkında yanlışlıklarını söylemiş, pancar fiyatında zam vaadinin rapora istinaden yapıldığını ifade ederek mesuliyeti Şeker Şirketine devretmek istemiştir. Kanaatimce, bu mesuliyeti devretme gayreti pek yerinde değildir. Müstak bel şeker fiyatlarının seyrini tahmin etmek zordur. Şeker Şirketi mütehas-sılarının tahminini Hükümet, başka organlara ve bu arada Plânlama Teşkilâtına kontrol ettirebilirdi. Kaldı ki bunların dahi yanılması mümkündür. Bu gibi mevzularda daima yanılmak tehlikesi mevcuttur. Sanayi Bakanının, yanılmayı kabul etmesi ve bu hususta mesuliyeti devretmeğe çalışmaması, idarenin bütünlüğü ve koordinasyonu bakımından, çok daha isabetli olurdu kanaatindeyim.

İçinde bulunduğumuz yıl içinde, pancar fiyatları ile şeker istihsaline politikası önemlerini muhafaza etmeğe devam edeceklerdir. Kısa vâdede, pancar ve şeker için Hazinesinin deruhte etmek zorunda kalacağı külfetlerin karşılıklarını bulmak icabedecektir. Bütçede bu gaye ile konulmuş tahsisat yoktur. Binaenaleyh, Hazinesinin bu maksatla Merkez Bankasına yönelmesi kuvvetle muhtemeldir. Oysa, bu nev'i borçların Hazinece Merkez Bankasına iadesi fevkalâde güçtür.

Bu kısa vâdeli problemin, Merkez Bankasının zorlanmasıyla halledildiğini farzedelim. Uzun vâdede pancar ve şeker fiyat politikalarına hangi istikamet verilecektir? Bu mevzu üzerinde hazırlık yapmak ve tespit edilecek politikaya açıkça halka ilân etmek gerekir. İki alternatif mevcuttur : Dünya şeker fiyatlarının düşük seviyesi dolayısıyla, beş yıllık plânın politikasına avdet edilerek, şe-

ker üretimi ile dahilî tüketimi arasında dengenin muhafaza edilmesi hedefine dönülebilir. Böyle bir politika, her şeyden önce pancar istihsalinin kısılmasını icabettirir. Bu ise fiyatların yeniden indirilmesini gerektirecektir.

İkinci alternatif, pancar ve şeker istihsalinin, dahilî tüketimin gerektirdiği seviyenin üzerinde tutulmasına devam edilmesidir. Bu politikanın, muayyen ölçülerde, munzam finansmanı icabettireceği şüphesizdir. Merkez Bankası'nın bu mevzuda devamlı kaynak teşkil etmesi düşünülemez ve düşünülmemelidir. Aksi halde, 1950 yılının enflasyon politikasına avdet etmek mevzuubahis olur. Bu sahada yegâne sağlam kaynak bütçedir.

Bu iki alternatif üzerinde durularak, çeşitli kıstaslara göre mukayeseler yapılmalı ve bir karara varılmalıdır. Mukayeselerin yapılmasında Plânlama Teşkilâtı, Hükümete yardımcı olabilir.

III

Pancarın misali, ziraî fiyat politikasının önem ve güçlüğünü iyi belirten bir misaldir. Ziraî fiyatlar sahasında devletin destekleme ve müdahale faaliyetlerinde bulunması doğrudur. Ancak, çeşitli hallerde, bu müdahale ve desteklemenin gayesinin ne olduğu sarahaten bilinmelidir. Ziraî maddelerimizin bir kısmı (tütün, pamuk, fındık, diğer kuru meyvalar) önemli ihraç mevzularımız meyanındadır. Bu sahalarda, Devlet, destekleme faaliyetinde bulunurken, dünya fiyatları ölçüsünü hiç bir zaman unutmamalıdır. Dünya fiyatlarından fazla uzaklaşmak gayet tehlikeli olup, hem enflasyonist tazyiklere, hem ihracatın kösteklenmesine sebebiyet verir.

Müstahsil kütlesine, fiyatların dalgalanabileceğini, bazı seneler artış gösterirken, bazı seneler azalma kaydedebileceğini sarahaten anlatmak icabeder. Müstahsil, daima fiyatlarda artış beklemek şeklindeki davranışlardan uzaklaştırılmalıdır. Bu sahalarda destekleme politikasının gayesi, mutavassıtların aşırı kazançlarını önlemek ve cari dünya fiyatları muvacehesinde, müstahsile makul ve değişebilen bir fiyat sağlamak olmalıdır.

Hububat gibi ihraç mevzuu olmayan ve geniş bir müstahsil külesini ilgilendiren maddelerde fiyatlarla müdahale politikasının gayeleri, yukarıdakinden farklı olabilir. Gaye, geniş müstahsil külesinin iştiracı gücüne tesir edecek fiyat dalgalanmalarına mâni olmak şeklinde kabul edilebilir. Bununla beraber, hububat sahasında da fiyatlar tespit edilirken, Türkiye'nin umumî ziraat inkişaf politikasının gerekleri ve çeşitli ziraat maddelerinin nispi fiyatları arasında kurulması şayanı arzu olan dengelin lüzumu gözden uzak tutulmamalıdır. Diğer taraftan hububat fiyatlarının tespitinde, finansman problemi

ve bunun enflasyonist olmayan yollardan halledilmesi lüzumu üzerinde de dikkatle durulmalıdır.

Yukarıdaki fikirler, kısmen şeker pancarı fiyatlarında geçirilen son tecrübenin mahsulüdür. Maksadım, ziraat fiyatlarının tespiti meselesine dik kati çekmektir. Bu mesele, esasında, çok tarafları olan, umumî ziraat politikası, finansman politikası ve ihracat politikası ile irtibatları düşünülerek, ele alınması gereken, Bakanların İktisadî Koordinasyon Heyeti ve Plânlama Teşkilâtı gibi organlar arasında koordinasyonlu bir çalışmanın yapılmasını icabettiren bir meseledir.

Yapı Yatırımlarında Mimar Gücü

Şevki VANLI

Türk Mimarlar Odası, "İnşaat sektöründe amaca ulaşılmasını önleyen nedenler, kamu zararları, çözüm yolları" adı altında bir inceleme yayınlamıştır. Bu kitapta durum ele alınmakta, yatırımların aksamasına sebep olan proje unsuru ile ilgili meseleler tartışılmakta ve daha iyi sonuçlar için tekliflere gidilmektedir.

Sanayi gelişme halinde olan, sosyal hizmetleri temin edilmemiş memleketlerde olduğu gibi yurdumuzda da inşaat faaliyeti geniştir ve ilk ihtiyaç konularındandır. Nitekim yarı-aktif bir yatırım faaliyeti olmasına rağmen Devlet Plânlamada ilk beş yıllık yatırımlar arasında inşaata % 63,5 ayırmak zorunda kalmaktadır :

İnşaat yatırımının içinde doğrudan doğruya mimarı ilgilendiren bölümü 1477,297 milyon T.L. (1964 için) ile yapı yatırımı bulunmaktadır. Özel sektör ise 2.436.090 milyon T.L. bir yatırım yapmakta, ve böylece yurdumuzdaki 1964 yapı yatırımı dört milyara yaklaşmaktadır. Böyle önemli bir konuda yapılacak yapıların ihtiyaç programının hazırlanmasında, yapının yerinin seçilmesinde, projelerinin hazırlanarak inşaatın kontrolünün yapılmasında istenen başarıya ulaşılması için gerekli sayıda eleman var mıdır? Forum'da eskiden beri eleman sayısının yeterliliğini savunmuş, düzensizlikten doğan düşük randımandan yakınmışık. Mimarlar Odası aşağıdaki cetvelle mimar iş gücüne bir ölçü getirmektedir :

Bu ölçüye göre 1 milyon T.L. bir yatırımın da 183 mimarın 183 günlük çalışmasına ihtiyaç vardır. Demekki dört milyar T.L. yapı yatırımı için, yuvarlak olarak 720.000 çalışma günü talep edilmektedir.

Arzedilen mimar gücü de takriben bunun kadardır. Şöyle :

Çalışan	Mimar adedi
Çalışan	1420
Çalışmayan	200
Yurt dışında bulunan	450
Askerlik görevini yapan	230
Toplam	2300

Gün	Güç (Bir yılda çalışma günü)
365	518300
0	0
365	164250
365 × 3/4 × 1/2*	31510
	714060

* Askerlik görevinin 1/4 ü öğrencilik, subaylık devresinin 1/2 si mimarlık hizmeti olarak kabul olunmuştur.

Gelecek yıllarda, mevcut öğretim kurumları her yıl 200 mimar yetiştirdiğine, ve yatırım ise 700 milyon T.L. arttığına göre mimar gücü daima yeterli olacaktır. Bu arada Mimarlar Odası, bu yeterliliği sağlamak için bazı şartlar koşmaktadır :

Mevcut ve yetiştirilmekte olan mimarlık gücü, kalkınma plânı, bina inşaatı yatırımlarının gerçekleştirilebilmek için yeterlidir. Ancak bu yeterliliği temin edebilmek için :

- 1 — Yurt dışında bulunan mimarlık gücünü, yurt içine aktarmak,
- 2 — Askerlik görevini yapan mimarların, gerekli askerlik görevlerinin dışında kalan zamanlarını, mimarlık çalışmaları ile değerlendirmek,
- 3 — Sürekli çalışma temin etmek ve çalışma saatlerini, 365 günlük normal çalışmayı karşılayacak şekilde ayarlamak (yani günde 8 1/2 saat çalışmak) kesin bir zorunluluktur.

Bu şartların, esas çalışma düzeni meselesi yanında okadar önemli veya gerçekleştirilmesi okadar zor olmadığı düşüncesindeyiz.

(Milyon T.L.)

Yıllar	Toplam yatırım	İnşaat yatırımı	İnşaat yatırımının toplam yatırıma oranı
1962	8526.0	5403	% 63
1963	9504.7	6063	% 64
1964	10812.6	6947	% 64
1965	11958.6	7669	% 64
1966	13119.2	8313	% 63
1967	14240.8	8983	% 63

1 milyon T.L. bina inşaatı yatırımında kullanılması zorunlu mimarlık gücü

İdari elenik personel olarak mimar		Proje eleman olarak mimar		Müteahhit veya yardımcı olarak mimar	
Görev	Gün	Görev	Gün	Görev	Gün
Genel plânlama ve koordinasyon	1	Ön proje	15	İnşaat organizasyonu	80
Finansman temini	2	Uygulama pr.	25	İşçilik K.	16
Arsa seçimi	5	Detay pr.	20	Malzeme Seç.	16
Programlama	5	Keşif evrakı	10	Malzeme alımı	16
Veri toplama	5	Mesleki kontrol	52	Tatbikat kontrolü	32
Ön proje kontrolü	1,5			Toplam	160
Uygulama pr. kn.	2,5				
Detay pr. kont.	2				
Keşif E. K.	1				
İnş. org. K.	8				
İşçilik K.	1,6				
Malzeme alımı	1,6				
Malzeme seçimi	1,6				
Tatbikat K.	3,2				
Araştırma Ç.	4				
Toplam	45 Gün	Toplam	122 Gün	Toplam	160 Gün

Özellikle mimar şantiye şefi gerektiği binalar, toplam bina inşaatlarının % 10 u olarak kabul edilebilir.

Bugün mimarlık gücünü kullanışta (biraz her sahada olduğu gibi) ciddi aksamalarla, kayba uğramaktayız. Kullanılan güçle, gerekeni karşılayacak olursak :

Serbest Sektörde		1964		
Yıllar		1-3	4-6	7-9
Kullanılan serbest güç		48611	60611	48611
Kullanılan memur güç		27337	27337	27337
Toplam		75948	87948	75948
Kamu Sektörü				
Serbest sektöre gerekli güç		113905	113905	113905
Kullanılan serbest güç		18906	18906	12384
Kullanılan memur güç		37463	37463	31220
Toplam		56369	56369	43604
Toplam				
Kamu sektörüne gerekli güç		67628	67628	67628
Kullanılan serbest güç		67715	79517	60995
Kullanılan memur güç		64800	64800	58557
memur güç		64800	64800	58557
Toplam		132515	144317	119552
Gerekli toplam güç		181533	181533	181533
Kullanılan güç, zamanın iyi değerlendirilmemesi yüzünden ayrıca kayıp vermektedir. Bu olay da hesaba katıldıktan sonra gerekli güçle, bugünkü faydalı güç arasındaki				
Gerekli toplam güç		103546	115546	87745
Kaçak oranı		181533	181533	181533
		% 43	% 40	% 52

Ortalama güç kaybı % 43,6.

Değerli elemanların gücünün çok fena kullanıldığı apaçık ortadadır. Bu durum, yıldı yapılan dört milyarlık yapı yatırımının, yerinin iyi seçilmesi, yeri içinde iyi plânlanması, faydalı ve ucuz bir inşaatın projelenmesi, gereken nitelikte tatbiki meselelerini meselelerini tehlikeye atmaktadır. Yapıların yurdumuzda dağınık bir şekilde bulunması büyük zararların gözden kaçmasına sebep olmakta, gerek idareciler, gerek halk olup bitenleri pek önemsememektedir. Olayı daha belirli bir şekilde ortaya koymak için, her yıl dört milyar değerinde bir barajın, bölge içindeki yerinin, mahallindeki yerinin, şeklinin ve sisteminin iyi seçilmediğini ve yeteri kadar sağlam inşa edilmediğini düşünelim. Bu takdirde her bir barajın büyük bir skandal olacağı muhakkaktır... Benzerliği fazla yadırgamayan her kişinin, bu ihtisas sahasındaki meselelere önemle ilgi duymasına şüphe etmiyoruz.

OKUYUCULARIMIZA

Millî Eğitim Bakanı, bazı profesör, senatör ve milletvekillerinin «ÜNİVERSİTEDE REFORM MESELESİ» hakkında yaptığı Açık Oturum ile Şevki Vanlı'nın «MİMAR GÜCÜ» yazısının ikincisini gelecek sayıda yayımlıyacağız.

Günümüzü Aydınlatan Belgeler

4. ÇALIŞMA MECLİSİ TOPLANTISINDA:

«Sayın arkadaşlarım,

Dördüncü Çalışma Meclisinin toplantısı vesilesiyle, sosyal ve ekonomik meselelerimize dair bazı düşüncelerimizi söylemek isterim.

Biz, yurdumuzda, işçi haklarının, dengeli ve huzurlu bir çalışma düzeninin, verimli ve güvenli bir iş hayatı lüzumunun, tecrübeyle, inanma ile ve bu sebeple kesin ve samimi karar ile takipçisi olduk. Çalıştıranlarla birlikte çalışanların da refaha, esenliğe, mutluluğa kavuşmalarını, iktisadi gelişmenin amacı olarak gördük.

Emekleriyle iktisadi gelişmede hizmeti olanların, bu gelişmeden haklı ölçüde yararlanabilmeleri, bize göre, bir insanlık borcudur.

Bizim, işçi haklarının korunmasına ve dengeli bir çalışma düzeni kurulmasına verdiğimiz önem, bizim sosyal adalete ve sosyal güvenliğe verdiğimiz değer, herhangi bir doktrinden değil, böyle sade bir insanlık ve vatandaşlık anlayışından doğmaktadır.

Hürriyet anlayışımız da böyle bir insanlık anlayışı ile bağdaşmış haldedir.

Biz, bütün insanlara fırsat eşitliği ve emeğinin karşılığını adil ölçülerle alabilme imkânı sağlayan, herkesin insanlık onurunu ve insanca yaşayabilme hakkını tanıyıp koruyan bir hürriyet düzenine bağlıyız.

Anayasamız da Türkiye'de böyle bir hürriyet düzeni gerektirir.

Biz, sosyal adalet reformlarından hiç birini, milletin hürriyeti bedelinde ona zorla yükleme heveslerine müsaade etmeyeceğiz.

Milletin mutluluğu ekonomik gelişmesine bağlıdır. Bu ekonomik gelişmede, sermaye ve kudret sahibinin tam bir güvenlik duygusu ve kazanç hevesi içinde kabiliyetini ve vasıtalarını hakkı ile işletebilmesine imkân vermek lâzımdır. İşverene ve iş alanı açana her suretle itibarı borç sayarız.

Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak, çalışma hayatında sosyal adalet ve güvenlik tedbirlerine, iktisadi tedbirler kadar önem vermişizdir.

Üçüncü uygulama yılına giren Kalkınma Plânımız, iktisadi gelişme ile sosyal adalet ve güvenlik arasında bir denge ve uyum sağlanmasını öngörür.

Aziz arkadaşlarım,

Toplu sözleşme, grev ve lokavt haklarını, biz, on-oniki yıl önceden beri milletimize söz vermiştik. Bu sözümüzü erken bulup kaygı ile karşılayanlar olduğu gibi, şüphe ve güvensizlikle karşılayanlar da olmuştur.

Zaman, sözümüzden şüphe edenleri de, sözümüzden kaygılananları da haksız çıkardı.

Devlet idaresinde yeniden sorumluluk alır almaz, millete verilmiş sözü gerçekle-

İnönü'nün Konuşması

tirmek üzere çalışmaya başladık. Sözümüzü yerine getirdik. Bu sözü vermekle ve yerine getirmekle doğru hareket etmiş olduğumuzu da, aksi iddialara ve talihsiz misallere rağmen, samimi olarak iddia ediyoruz.

Toplu sözleşme, grev ve lokavt haklarını bir buçuk yıllık uygulama sınavından işçimiz de, işverenimiz de selâmetle çıkmışlardır.

Şu bir buçuk yılda, Türk Milleti, çalışma hayatındaki yeni demokratik düzene alışmada gösterdiği sürat ve başarıyla, demokrasiye liyakatinin yeni bir delilini vermiştir.

Gerçi yer yer aksaklıklar, üzücü olaylar, uzunca grevler, büyük grev teşebbüsleri görülmüştür. Bu mahzurların, iktisadi gelişmeye plânlı olarak yeni başlamış bir memlekette olması çok düşündürücü olmuştur. Ama insaf ile belirtilmelidir ki bu hakları çok daha uzun yıllardır uygulayan ülkelerden bir çoğunda, böyle aksaklıkların ve olayların daha az olduğu söylenemez.

Bununla beraber, biz kendimize örnek ve ölü olarak, en iyiyi almak isteriz. Nasıl yeni Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun hazırlanışında en iyi ve en ileri örneklere uymağa dikkat etti isek, acı tecrübeler sonunda toplu sözleşme düzenini tam bir barış ve ahenk içinde işletebilmenin sırrına ermiş bazı demokratik ülkeleri, uygulandı da da örnek ve ölü olarak görüyoruz.

İşçilerimizin ve işverenlerimizin, kısa bir deneme ve alışma döneminden sonra, bu özlenen hedefe varacaklarına; grev ve lokavtı varlığı bilinen, ama kullanılmasına ihtiyaç duyulmayan haklar haline getireceklerine güveniyoruz.

Büyük umutlarla bağlandığımız Kalkınma Plânı hedeflerini vaktinde ve eksiksiz gerçekleştirmeğe, yalnız halkımızın rahat, mutluluk ve esenliği için değil, memleketimizin güvenliği için de mecburuz.

Plân hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi bakımından, çalışma hayatımızda, gayreti, verimi ve yatırımı teşvik edip artırıcı sürekli bir barışın büyük önemi vardır.

Çalışma hayatımızdaki barış, bir tarafın öbür tarafı ezip sindirmesi karşılığında elde edilecek bir barış olmamalıdır. Gene bu barış, iktisadi gelişme hızının kısılması, yatırım hedeflerinin aksaması karşılığında sağlanan bir barış da olmamalıdır.

İşçilerimiz, sendikalarımız isteklerin öne sürerken, memleketin ve işyerlerinin imkânlarını, gerekli yatırımların aksama- dan yapılabilmesini, sınaî yatırım heveslerinin sönmemesini gözetmeli; Devlet kesimindeki ve özel kesimdeki işverenler de, bu istekleri, daha verimli ve yeterli bir işletmecilik için çareler bulup uygulamaya kendilerini yöneltici birer teşvik unsuru,

birer yürütücü kuvvet olarak değerlendirmelidirler.

Devlet kesimindeki işçilerin yönetime ve kâra katılmalarına imkân veren yeni Kanun hükümlerinin de, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu kadar başarıyla uygulanacağını ve devlet kesiminde, daha huzurlu olduğu kadar, daha verimli ve kârlı bir işletmecilik çığırının açılmasına büyük ölçüde hizmet edeceğini umuyoruz.

Sevgili arkadaşlarım :

Çalışma hayatımızda verim ve huzur sağlayıcı bu tedbirlerle, sosyal adaletin ancak bir kısım yurttaşlarımız için gerçekleştirilebileceğini gözden uzak tutmamalıyız.

İhtiyaçları öncelik taşıyan geniş kütle, yüzyıllar boyunca savaşta ve barışta ağır fedakârlıklara sessizce katlanmış ve henüz büyük çoğunluğuyla çağdaş uygarlığın nimetlerinden yararlanma imkânını bulamamış Türk köylüsüdür.

Şimdi, Devlet olarak, vatandaşlar olarak, hepimizin başta gelen bir ödevi, Türk köylüsünü bir an önce lâyık olduğu yaşama düzeyine, çalışma gücünü tam değerlendirme imkânına, mutluluk ve esenliğe, sosyal adalet ve güvenliğe kavuşturaktır.

Bu ödevi yerine getirmenin başlıca vasıtalarından biri olarak toprak ve tarım reformunu görüyoruz.

Çalışma hayatımızda sosyal adalet ve güvenliği gerçekleştirecek reformlar nasıl başarılı ise, başarılmakta ise, toprak reformunu da, kısa zamanda aynı başarı ile gerçekleştirmeye çalışacağız.

Toprak reformu, yüzyıllardır çile çekmiş aziz Türk köylüsüne asgari borcumuzdur.

Hazırlıklarının kısa zamanda tamamlanacağını umduğumuz tarım iş kanunu ile birlikte, toprak reformu, sanayide olduğu kadar tarımda da sosyal adalet ve güvenliğe dayanan demokratik bir çalışma düzeni kurulmasını mümkün kılacaktır.

Sayın Arkadaşlarım :

Dördüncü Çalışma Meclisi vesilesi ile, Türk çalışma hayatının değerli temsilcileri arasında bulunmaktan mutluluk duyduğum. Bu Çalışma Meclisinin de üç yıl önceki kadar verimli olmasını dilerim.

Hepinize sevgi ve saygılarımı sunarım.»

Çalışma Bakanı Ecevit'in Konuşması

Çalışma Bakanlığı Teşkilât Kanununun 17 nci maddesi uyarınca toplantıya çağrılan Dördüncü Çalışma Meclisini açıyorum.

Sayın Başbakan, sayın konuk ve gözlemciler, Çalışma Meclisinin değerli üyeleri :

22 - 29 Ocak 1962'de toplanan Üçüncü Çalışma Meclisinin tavsiyesine uygun olarak, üç yıl sonra, Dördüncü Çalışma Meclisini toplantıya çağırılmış bulunuyoruz.

Bu üç yıl içinde, çalışma hayatımızda bazı köklü değişiklikler oldu. Başka bazı değişikliklerin de hazırlıkları yapıldı.

Konuşmamın başlangıcında, Üçüncü Çalışma Meclisinden bu yana geçen üç yılın hesabını vermeğe çalışacağım.

Üçüncü Çalışma Meclisinin en çok üzerinde durduğu konu, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları idi. 24 Temmuz 1963 de, bu hakları tanıyan kanun Büyük Millet Meclisinden çıkararak yayımlandı. Bir ay sonra yürürlüğe girdi. Gene 24 Temmuz 1964 de, bu kanunla yakından bağlantılı olan yeni Sendikalar Kanunu yayınlanarak yürürlüğe girdi. O günden bu yana, bütün sendikalar, daha geniş sendikacılık hak ve özgürlükleri getiren bu kanuna göre, iş yapılarında, tüzük ve kuruluşlarında, gerekli değişiklikleri yaptılar.

Üçüncü Çalışma Meclisinin ele aldığı konular arasında, sosyal sigortalarda yapılacak değişiklikler önemli yer tutuyordu. Yeni Sosyal Sigortalı Kanununun 1 Ağustos 1964 de yayınlanmasıyla, bu alanda istenen değişiklikler de gerçekleşmiş oldu. Kanun bu yıl 1 Martta yürürlüğe girecektir. İşçi Sigortaları Kurumu, yeni kanunun gerekli kıldığı tüzük çalışmalarını yapmıştır. Yaşlılık, malîlik, ölüm aylıklarında geçmiş de kapsayan büyük artışlar, işçilerin eş ve çocuklarının da hastalık sigortasından yararlanması, bütün işçilerin sosyal güvenliğe kavuşması başta olmak üzere, çeşitli hak ve kapsam genişlemeleri getiren bu kanunu başarı ile uygulayabilmek için, Kurum, kendi kuruluşunda değişiklikler öngören bir kanun tasarısını hazırlayarak Bakanlığımıza sunmuş bulunuyor.

Üçüncü Çalışma Meclisinin, ilke ve esasları üzerinde geniş çalışmalar yaptığı yeni İş Kanunu tasarısı, Çalışma Meclisinin tavsiyeleri göz önünde tutularak hazırlandı ve 4 Mayıs 1964 de Büyük Millet Meclisine sunuldu. Şimdi bu tasarı, süratle kanunlaşabilmesi için, Meclisde bir karma komisyona verilmiştir.

Bu tasarıda, Üçüncü Çalışma Meclisinin özel bir konu olarak üzerinde durduğu, sakatlarla iş bulunması ile ilgili hükümler, eski mahkûmları da yararlandıracak şekilde yer almaktadır.

Üçüncü Çalışma Meclisinin ele aldığı, insan sağlığı ve esenliği bakımından hayati önem taşıyan bir konu, işyerlerindeki sağlık ve güvenlik tedbirleri ve bunların denetiminin daha yeterli kılınması idi. Bu konuda, Çalışma Meclisinin de tavsiyesine uygun olarak, Bakanlıkla İşçi Sigortaları Kurumu arasındaki verimli bir işbirliği kurulmasını sağlayıcı bir kanun tasarısı hazırlanarak 1963 de kanunlaştı. Bu kanunun sağladığı imkânlarla, yeterli uzmanlardan geniş bir

teftiş kadrosu kurulmağa başladı. Yeni işçi sağlığı ve iş güvenliği müfettişlerinin ihtisas eğitimine özel yer veren bir çalışma programı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğünce hazırlandı.

Sevinerek görüyoruz ki, bir çok toplu sözleşmelerde de, iş güvenliği konusunda işçiyle işverenin daha sıkı işbirliğini sağlayıcı hükümler yer almaktadır.

Eğitim alanında, Üçüncü Çalışma Meclisinin de gerekli gördüğü gibi, Hükümetle işçiler ve işverenler arasında işbirliğine önem veren, biri, büyük işveren müesseselere belirli eğitim ödevleri yükleyen, biri de İş ve İşçi Bulma Kurumunun sanayi alanındaki eğitimle ilgili ödev ve yetkilerini arttıran iki kanun tasarısı hazırlandı. Bu tasarılar, işçi ve işveren teşekkülleri ile son bir defa gözden geçirildikten sonra Hükümete sunulacaktır.

Üçüncü Çalışma Meclisi, İş ve İşçi Bulma Kurumunun mali kaynaklarının yetersizliği üzerinde durmuş ve Devlet Bütçesinden bu Kuruma daha çok ödenek ayrılmasını tavsiye etmişti. O günlerden bu yana, kamu kesiminde bütün işçiler Kurum aracılığı ile alınmağa başladığı ve yurt dışına işçi gönderilmesi çok hızlanarak bazı aylar haftada iki bini bulduğu için, Kurumun yükü ve ihtiyaçları daha da artmıştır. 1962 de Bütçeden İş ve İşçi Bulma Kurumuna ayrılan ödenek bir buçuk milyon liradan ibaretken, 1965 Bütçesinde bu ödenek 5 milyon liraya yükseltilemekle, bu konuda da, Üçüncü Çalışma Meclisinin haklı isteği bir ölçüde olsun yerine gelmiş oldu.

Üçüncü Çalışma Meclisinde, Çalışma Bakanlığının, teşkilât ve bütçe imkânları bakımından ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiş olması tenkid edilmişti. Bu yetersizlikleri giderici bir kanun tasarısı da hazırlanarak Hükümete sunuldu. Devlet Personel Dairesindeki son incelenmesi de tamamlanınca Büyük Millet Meclisine sunulacak ve bu yıl içinde kanunlaşmasına çalışılacaktır. Bu tasarı, yurd içinde Bakanlık teşkilâtını yeterli duruma getirmekten başka, sayıları şimdiden 120.000 i aşan yurt dışındaki işçilerimizle ilgilenmek üzere, işçilerimizin gittiği ülkelerde de Bakanlığımıza bağlı teşkilât kurulmasını öngörmektedir.

Gene Üçüncü Çalışma Meclisinin düşünce ve tavsiyelerinden yararlanılarak hazırlanan yeni Deniz İş Kanunu tasarısı Büyük Millet Meclisine sunulmuş ve bir karma komisyona verilmiştir.

Üçüncü Çalışma Meclisinin açış konuşmasında bir tasavvur ve temenni olarak belirtmiş olduğum, iktisadi devlet teşekküllerindeki işçilerin yönetime ve kâra katılması da geçen yıl 21 Mart 1964 de yürürlüğe giren 440 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve İştirakleri Hakkında Kanunla gerçekleşme yoluna girdi. Kanunun bu konuyla ilgili hükümlerinin uygulanışını düzenleyici tüzük hükümleri Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile birlikte ve tam bir görüş birliği hâlinde hazırlandı. Danıştayca incelenmekte olan bu Tüzük yürürlüğe girince, Türkiye'de, sınıai demokrasi alanında ileri bir adım daha atılmış olacaktır.

Mehmet Seyda

OYUNCAKÇI DÜKKÂNI

— Hikâyeler —

Yeditepe yayınları arasında yeni çıktı
Fiyatı 2 lira

ÜÇLER YAYINLARI

Muhammed İbnel-Hasan eş-Şâfiî

İSLÂM ULULARI

(Sehabeler)

Çev. : İsmet Parmaksızoğlu

3 Lira

Dr. Cavit Orhan Tütengil

Dr. RIZA NUR ÜZERİNE

3 Lira

İsteme Ad.: P.K. 36 Bahçelievler - Ank.

Görülüyor ki, arkadaşlarım, Üçüncü Çalışma Meclisinin ele almış olduğu hemen bütün konular üzerinde Çalışma Bakanlığı, Hükümetler ve Türkiye Büyük Millet Meclisi önemle durmuştur. Gerçekleştirilmesi istenen hususlardan büyük bir kısmı gerçekleşmiş, bir kısmının da hazırlıkları tamamlanmıştır.

Üçüncü Çalışma Meclisince ele alınıp da bugüne kadar gerçekleştirilemeyen tek sorun, işsizlik sigortasıdır. Esasen, bu sorunun kolay çözülemeyeceğini Çalışma Meclisi de açıkça belirtmiş ve rapordaki ifade ile, "faydaları çok mahdut olan böyle bir sigorta yerine tam çalıştırmanın sağlanması ön plâna alınmalıdır" tavsiyesinde bulunmuştu.

Ona rağmen, Bakanlığımız bu konu üzerine de ciddiyetle eğilmiştir. İş ve İşçi Bulma Kurumunca bir ön tasarı hazırlanmış; fakat Çalışma Bakanlığı, Üçüncü Çalışma Meclisinin haklı görüşlerini de dikkate alarak, işsizlik sigortasını tam çalıştırma amacı ile bir arada gerçekleştirmeyi öngören, ihtiyaç ve imkânlarımıza daha uygun bir tasarı için bazı ilkeler tesbit etmiş ve çalışmaların bu yönde yürütülmesini istemiştir. Bu konuda çalışmalar devam etmektedir.

Üçüncü Çalışma Meclisinin, önemle üzerinde durduğu, âtil işgücünün değerlendirilmesi ve tam çalıştırma konularına, 1963 de uygulanmaya başlayan Kalkınma Plânı çerçevesinde de eğilinmiştir. 1963 sonunda, Üçüncü İnönü Kabinesiyle yurdumuzda ilk olarak Kurulan Köy İşleri Bakanlığı, bu alanda, görevler yüklenmiştir. Bu Bakanlığın yönetiminde başlayan toplu kalkınması çalışmalarını bu yolda ileri adımlar atılmasını sağlamaktadır. Köy İşleri Bakanlığı, bazı konularda İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yapmaktadır. Ayrıca, Hükümetçe bu ay Büyük Millet Meclisine sunulan Toprak Reformu Kanun tasarısı da, bu sorunun çözülmesine yardım edici niteliktedir.

Üçüncü Çalışma Meclisinde ayrı bir konu olarak ele alınmamış olmakla beraber, Çalışma Bakanlığı, bu arada, tarım işçilerinin sorunları ile ilgili bazı çalışmalar da yapmıştır. Tarım işkolunda asgarî ücretler tesbit edilmeğe başlamış ve şimdiden birçok bölgelerde tesbitler tamamlanmıştır. Tarım işkolunda işçi haklarını koruyacak, ücretlerin düşürülmesini önleyecek şekilde aracılık müessesesini düzenleyen bir tasarı hazırlanarak Büyük Millet Meclisine sunulmuştur. Tarım İş Kanunu için, Uluslararası Çalışma Örgütünden tecrübeli bir uzman getirilmiştir. Tarım ve Çalışma Bakanlıklarının ve TÜRK-İŞ'in uzmanlarıyla işbirliği yapan ve yurdumuzda geniş bir inceleme gezisine çıkan bu uzman, incelemeleri sonucunda bir öntasarı hazırlayarak Bakanlığımıza vermiştir. Bir de rapor gönderecektir. Bu rapor gelince, Tarım İş Kanunu tasarısı üzerindeki çalışmaların son safhasına geçilebilecektir.

Tarım iş kolunda sendikaların, devlet çiftlik ve haralarıyla, orman işletmeleriyle yapmış olduğu başarılı toplu sözleşmeler, bu tasarı ile ilgili çalışmalara ışık tutacak, tasarının gerçeklere uygun olarak hazırlanabilmesini sağlayacaktır.

Bu üç yıl içinde, Hükümet - işçi - işveren ilişkileri alanında da, demokratik bir işbirliği düzeni gelişmeğe başlamıştır.

Çalışma düzeni ile ilgili kanun tasarılarının, hattâ bazı tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanışında, Bakanlığımız, işçi ve işveren kuruluşlarıyla sıkı bir iş birliği yapmıştır. Özel kesim temsilcileriyle ve sendika temsilcileriyle birkaç ayda bir Hükümet katında toplantılar yapılması bir gelenek olarak yerleşmiştir.

Bu toplantılar, gerek işçilerin gerek işverenlerin yıllardır birikmiş birçok meselelerinin kısa zamanda çözümünü kolaylaştırmıştır.

Bu üç yıl içinde, işçilere yeni ve geniş haklar tanınırken, Devlet, işverenlere de, verimli yatırımlar yapmalarını teşvik edici, daha elverişli şartlar altında çalışabilmelerini, işyerlerini geliştirebilmelerini, yeni iş alanları açabilmelerini kolaylaştırıcı imkânlar sağlamıştır.

Yatırım indirimleriyle, gider vergisi değişikliğiyle, ihracatta vergi iadesi ve gümrük düşürümü ile, yerli sanayi korunması ile ilgili kanun ve tedbirler ve özel sanayi için sağlanan geniş kredi kaynak ve kolaylıkları bu arada sayılabilir.

Son üç yıl içinde Devlet, işçi haklarının ileri demokratik ülkelerdeki seviyeye çıkmasına olduğu kadar, sanayimizin gelişip güçlenmesine de yardımcı olmayı ödev saymıştır.

İşçilerle işverenler arasındaki ilişkilerde yer alan olumlu gelişme de güven ve kıvanç vericidir. Toplu sözleşme düzeninin tabiatında olan çekişme ve mücadeleler, işçilerle işverenlerin arasını açmak yerine, onların birbirlerini daha iyi tanıyıp anlamalarına vesile olmuştur. Belki kendileri de pek farkına varmadan, aralarında, eskiden hiç birinin hayal edemeyecekleri ölçüde bir yakınlaşma ve karşılıklı saygı doğmuştur. Tartışmak için bile bir araya gelebilmek; çekişerek; hattâ bazan belki kavga ederek ve birbirlerine hırslanarak da olsa, müzakere masaları başında beraber sabahlayabilmek, aralarında, bağlar kurmağa başlamıştır.

Toplu sözleşme düzeninin bugüne kadar geçen 17 aylık ilk uygulandığı döneminde, işçilerimiz de işverenlerimiz de, çetin bir snavdan küçümsenemeyecek bir başarıyla geçmişlerdir. Elbette arada istisnalar vardır. Ama bu istisnalar, böyle bir genellemeyi çürütecek ölçüde olmaktan uzaktır.

Bu başarıda, birçok iyi niyetli sendikacıların ve birçok ileri görüşlü işverenlerin büyük şeref payı vardır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunun bu başarıdaki rollerini ise özellikle ve şükranla belirtmeyi borç bilirim. Bu iki büyük kuruluş, önderlik ödevlerini, ögünülecek bir sorumluluk duygusuyla yerine getirmişlerdir.

Memleketimizde yeni kurulan demokratik çalışma düzenini daha doğarken öldürmek veya halk gözünde mahkûm edebilmek için, türlü tahriklerde, tertiplerde bulunanları, pusuda fırsat kollayanları yenilgiye uğratmakta, umutsuzluğa düşürmekte, bu iki kuruluşun da büyük hizmetleri geçtiği kanısındayım.

Olumlu, sorumlu ve sağlam bir sendikacılık ve işçi-işveren ilişkileri geleneğinin memleketimizde kökleşip gelişmeğe başlamasında, bu iki kuruluş, birbirlerine ve Devlete yardımcı olmuşlardır.

17 ayda, 2924 işyerini ve 391838 işçiyi kapsayan 824 toplu sözleşme imzalanmıştır. 75 grev, 2 lokavt olmuştur. Grevlerin toplam süresi 1850 gündür. Bu grevlerle yitirilen işgünü sayısı ise 195106 dır. Yitirilen işgünü oranı, yaklaşık olarak, yüzde birdir.

Bu oran, Türkiye gibi, bütün gücüyle çalışması, kalkınma hızını arttırması gerekli bir ülke için yüksek sayılabilir. Ama herhalde bu oran, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları yüzünden memleket ekonomisinin çökeceğini iddia edenlere hak verilecek ölçüde değildir. Bu çalışma düzenine bizden çok daha önce girmiş ülkelerden bir çoğunda, grevler yüzünden yitirilen işgünü oranı daha yüksektir.

Üstelik, yüzlerce toplu sözleşmenin imzalandığı 1964 yılının ilk 9 ayında ücretlerin yüzde 9 artmasına karşılık, fiyatlardaki artışın bunun yarı seviyesinde kalışı, bu düzenin mutlaka enflasyona yol açacağı kaygılarının da yersiz olduğunu göstermiştir.

Bununla beraber, aşırı karamsarlığa düşmek kadar, aşırı iyimserliğe kapılmak da yanlıtıcı ve tehlikeli olabilir. Aşırı bir iyimserliğe ve kendi kendimizden aşırı derecede memnun olma davranışına kapılırsak, daha iyi sonuçlar için uğraşmak, çareler aramak ihtiyacını duymayız.

Türkiye, çalışma hayatında bir gününü bile boş geçirmeyi göze alamıyacak durumdadır. Türkiye, üyesi bulunduğu uluslar topluluğu içinde, iktisadî gelişme yarışına en son ve en geriden girmiş ülkedir. Bu yarışta Türkiye'nin yitirilebilecek zamanı yoktur.

Onun için, bu 17 ayın tecrübelerinden alınabilecek derslerle, işçilerimizin ve işverenlerimizin, işçi ve işveren kuruluşlarımızın önümüzdeki aylarda ve yıllarda, daha barışçı, daha uzlaşıcı bir tutumu benimseyebilmelerini dileriz.

Bazılarının aklına, o arada bazı iyiniyetli kimselerin aklına, bunun için fazlasıyla kestirme çareler gelebilir. Örneğin, grev ve lokavt haklarına büyük kısıntılar getirmek, hattâ toplu sözleşme, grev ve lokavt düzenini, hızlı kalkınma zaruretleri gerekçesiyle bir süre için tatil etmek gibi çareler düşünenler bulunabilir.

Demokrasinin güçlükleri karşısında, o güçlükleri yenmeğe çalışmak yerine, demokrasiden vaz geçmek Türkiye için ne kadar yanlış olursa ve ne kadar imkânsızsa, bu demokratik çalışma düzeninin güçlükleri karşısında paniğe kapılıp ve zülden kurtulmağa, gerilemeğe kalkışmak da o kadar yanlış ve o kadar imkânsızdır.

Kaldı ki, demokrasiden vaz geçmeksiz, bu çalışma düzeninden vaz geçilemez.

Bu çalışma düzeni, demokrasinin tabii ve kaçınılmaz bir sonucudur ve demokrasinin vaz geçilmez bir tamamlayıcı unsurudur.

Daha da üstüne, bu çalışma düzeni, Anayasamızın gereğidir.

Bu düzeni gözden düşürmek ve çökertmek için tahrik ve tertiplerde bulunanlar, iyiniyetlileri umutsuzluğa ve paniğe sürüklemek isteyenler kimlerdir, ne düşünce ve inanışta kimselerdir?... Bunu teşhis edersek, bu düzeni yaşatma, bu düzene sınımsız sarılma gerekliliğine daha çok inanabiliriz.

Bu düzeni gözden düşürmek, çökertmek

isteyenler arasında bir kutup, halkı aldatarak, uyutarak ezmek ve istismar etmek pa-hasına şahsi refah ve nüfuzlarını sürdürmek ve arttırmak isteyenlerin, demokratik rejim içinde sınıfsız bir toplumda bir feodal dü-zen, veya bir vasilik ve ağalık sistemi ku-rulabileceğini, yaşatılabileceğini sananların kutupudur.

Bu kutupta yer alanlar, yakın yıllarda, hür sendikacılıktan ve grev hakkından söz edenleri komünistlikle, yani bu hakların zerresini tanımayan bir rejime bağlılıkla suçlayanlardı. Bir kısmı hâlâ böyle bir suç-lama alışkanlığından kurtulamamışlardır.

Bu demokratik çalışma düzenini gözden düşürmek ve çökertmek isteyenler arasında öbür kutupsa, bütün iktisadi faaliyetler dev-let tekeline alınıp teşebbüs özgürlüğü tümü ile yok edilmedikçe, toplum bir sınıf çatış-ması döneminden geçmedikçe, kurulu siya-sal ve sosyal düzen temelinden çökertilip yenisi kurulmadıkça, işçi haklarının koruna-mıyacağını, sosyal adalet sağlanamayacağını sananlardır. Böyle bir sanıdan kurtulamıya-cak kadar dogmatik oldukları içindir ki, dev-let teşebbüsü yanında özel teşebbüsü de ta-nıyan, sınıf çatışması yerine sınıf kaynaşma-sını geliştiren, siyasal ve sosyal düzeni de-mokratik bir oluş içinde düzeltmeyi hızlan-dıran her tedbiri, her reformu, önlerine çık-mış bir engel olarak görmekte ve yıkağa çalışmaktadırlar.

Bugün Türkiye'de, birbirlerinin karşı-sında hasım cephe olarak yer alan bu zıt kutupların mensupları, bir tek amaçta bir-leşmektedirler: O da toplu sözleşme, grev ve lokavt düzenini gözden düşürmek ve çökert-mek...

Geride bıraktığımız şu 17 ayda, iki kut-bun da mensupları, bu ortaklaşa amaçları-na ulaşabilmek için, bu düzeni gözden dü-şürebilmek, sarsabilmek, çökertebilmek için, ellerinden geleni yapmışlardır.

Fakat ellerinden fazla bir şey gelme-miştir.

Düzenli işleyen gerçek demokrasi, kendi mantığı ve kendi doğal akışı içinde, bu ça-lışma düzenini korumaktadır ve koruyacak-tır. Ve bu çalışma düzeninin kendisi, bu düzeni yıkmak isteyen kutupların başta ge-len yıkıcısı olacaktır.

İşçimiz, sendikamız, komünizme karşı gerçek ve köklü bir muafiyeti, yasaklama veya telkinlerden değil, kendi inanış ve an-layışından doğan bir korunma gücünü bu düzenle kazanmıştır. İşçimiz ve sendikacı-mız bilmekte ve anlamaktadır ki, bir buçuk yıldan az bir süre içinde, o kadar değerini ve nimetini gördüğü bu çalışma düzeni, bir tek komünist ülkede yoktur. Ancak, değişik ölçülerde de olsa teşebbüs özgürlüğüne yer veren, ve ancak Batılı anlamda demokrasiye yönetilen ülkelerde bu haklar sağlanabil-mekte ve yaşatılabilmektedir.

Gene işçi ve sendikacı bilmekte ve her zamankinden daha iyi, her gün biraz daha iyi anlamaktadır ki, belirli zümrelere imti-yazlar tanıyan, menfaat gruplarının hakimi-yetine imkân veren, veya özgürlüğü insan-ların birbirlerini istismar edebilme özgürlü-ğü anlamında uygulayan rejimlerde de bu haklara, çalışanların insanca yaşama hakkı-na yer yoktur.

Demokratik rejim ve plânlı karma eko-nomi düzeni içinde yatırım yapmak ve hak-kı olanı kazanabilmek isteyen işveren, ser-mayedar, bugün, inandığı ve bağlandığı re-jimin ve düzenin korunması için, yanında en sağlam, en içten müttefik olarak işçiyi bulmaktadır.

Bunun henüz farkında olmayanlar çok-tur. Bunun henüz farkında olmayanlara, belki, işverenler arasında olduğu kadar, iş-çiler ve sendikacılar arasında da rastlana-bilir. Ama farkında olanlar da vardır ve artmaktadır ve gün günden artacaktır.

Onun için, sırf başlangıç döneminin bil-gisizlik ve tecrübesizliklerinden, aksaklık ve güçlüklerinden, anlaşmazlık ve huzursuz-luklarından ürktükleri veya yıldıkları için ve sırf memleketçi düşüncelerle, bu demok-ratik çalışma düzenine karşı içlerinde kaygı duyan, bu düzenle sağlanan hakları ve şart-ları erken ve aşırı bulan iyiniyetli kimse-ler, kaygılarından kurtulabilmek için, bu düzenden gerilemek yerine, bu düzene da-ha çok sarılmalı, bu düzeni daha iyi işlete-bilmenin yollarını aramalıdır.

İşvereni ve işçisi, Hükümeti ve Meclisi, bu yolları elbirliğiyle aramalıdır.

İşte Dördüncü Çalışma Meclisi, bugün, böyle bir arayış için toplanmıştır.

Gündemimiz tek maddelidir :

Birbirleriyle bağlantılı olan yeni Sendika-lar Kanununun ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun, 17 aylık uygulama ortaya çıkan aksaklıkları, eksiklikleri ve bu aksaklık ve eksiklikleri giderebilmenin, bu düzeni daha iyi işletebilmenin çareleri...

17 aylık uygulama dönemi, bu iki ka-nunda, önceden hiç birimizin, işçi veya iş-veren olarak, memur, uzman, Hükümet üye-si veya Büyük Millet Meclisi üyesi olarak hiç birimizin veya birçoğumuzun göremediği bazı hatalar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunları birlikte gözden geçirmemiz, ve dü-zeltme çarelerini birlikte arayıp bulabilme-miz, çalışma hayatımızın bugünlük en önde gelen ihtiyacı olduğu için, gündemde bu tek konu yer almıştır.

Fakat bir inancımı da belirtmek iste-rim :

Aksaklıkların nedenlerini yalnız kanun-larda ve giderilme çarelerini yalnız kanun değişikliklerinde aramak yanlış olur.

17 aylık tecrübe şu gerçeği ortaya çı-karmıştır ki, aksaklıkların bir nedeni de, bu çalışma düzenini iyi ve dengeli işletebil-mek için, bu çalışma düzeninin münferit iş-verilerindeki işleyişle tüm olarak memleket gerçekleri ve ihtiyaçları arasında bir bağ-lantı ve uyum sağlayabilmek için, yeterli bir mekanizma kurulamamış olmasıdır.

Hükümet, bu gerçeği görerek, bu kanı-ya vararak, 23 Ocak Cumartesi günü yaptığı son toplantısında bir prensip kararı almış-tır. Bu prensip kararını, ilk olarak ve tam metniyle huzurunuzda açıklıyorum. Karar metni şudur :

"Toplu sözleşmelerle ve genel olarak çalışma şartlarıyla, yurdun ekonomik ger-çekleri ve kalkınma plânının sosyal ve eko-nomik hedef ve ilkeleri arasında âhenk sağ-lamak üzere, Hükümet, işçiler ve işverenler arasında verimli ve sürekli danışma, daya-nışma ve işbirliğini mümkün kılacak bir

karma kurul kurulacaktır. Hükümetle işçi ve işveren temsilcilerinden kurulacak bu ku-rulda özel kesim ve kamu kesimi işverenleri yer alacaktır. Bu kurulun çalışmalarında ka-mu kesiminin görüşlerini tüm olarak yansı-tabilmek için, kamu kesimindeki işveren ku-rumlar, aralarında görüş ve davranış birliği sağlayıcı bir koordinasyon kurmalıdırlar.

Sözü geçen karma kurulun nasıl kuru-lacağı ve çalışacağı, bu kurulda Hükümetin nasıl temsil edileceği ve görevinin ne olaca-ğı bir kararname ile tesbit edilecektir. Bu kararname tasarısının hazırlanması ile Ça-lışma Bakanlığı görevlendirilmiştir."

Böyle bir tasavvurdan, daha önce, TÜRK-İŞ'in son Genel Kurul toplantısındaki konuşmamda da söz etmişim. Arada geçen zaman, böyle bir kurula ihtiyacın kesinliği-ni ortaya çıkardı.

Bu ihtiyacı, yalnız Hükümetin değil, iş-çi ve işveren sendikalarının da hissettikleri çeşitli belirtilerden görülmüştü. Bazan bir işçi sendikacısı, bazan bir işveren çıkıyor, Hükümeti, "Belirli bir ücret politikası yok" diye tenkit ediyordu. Sorumlu sendikacılar, çıkıyor. "Biz, plândaki, ücret artışları ile ve-rim artışı arasında bağlantı kurulması ilkesini benimsiyoruz; fakat bu ilkenin nasıl uygula-nacağını gösterir usul ve bilgiler yok" diyor-lardı. Zaman zaman sendikacılar da işverenler de, toplu pazarlık masasına oturduklarında, ücretler arasındaki dengesizlikten, tutarsız-lıktan dert yanıyorlardı.

Kısacası, şu 17 aylık tecrübe dönemi, hepimize, serbest pazarlık düzeni içinde seyredirken bu düzenin niteliklerine, özel-liklerine ve ölçüsüne dokunmaksızın, yolu-muzu bulabilmemizi, hedefe ulaşabilmemizi sağlayacak, birbirimizi gözden yitirmemizi önleyecek bir pusulaya, bir göstergeye, bir ortaklaşa hareket plânına ihtiyaç olduğunu göstermiştir sanıyorum.

İşte Bakanlar Kurulunun son prensip kararı, bu ihtiyacı karşılamak üzere alınmış-tır. Böyle bir mekanizma kurulması için, 274 ve 275 sayılı kanunlarla sağlanmış hak-larda herhangi bir kısıntı veya değişikliğe ihtiyacı yoktur. Taraflar, kanunların kend-i lerine tanıdığı bütün hakları kullanmakta serbest kalacaklar, ancak, ihtiyaç duyuldu-ğu ölçüde ve durumlarda, kendi hür irade-leriyle, belirli ilkeler, belirli veriler, ve be-lirli bir hedef ve hareket hattı üzerinde bir-leşebilmek imkânını elde etmiş olacaklar-dır.

Böylelikle, sendikacıların ve işverenle-rin, Kalkınma Plânı konusunda kendileriyle daha sıkı ve sürekli bir işbirliği yapılması yolundaki istekleri de gerçekleşmiş olacak-tır.

Bu mekanizmanın kuruluş ve işleyiş esasları tesbit edilirken, bazı demokratik Batı ülkelerinde bulunan benzeri kuruluşlar da incelenerek o ülkelerin tecrübelerinden yararlanılacaktır. Gene bu mekanizmanın kuruluş ve işleyiş esasları tesbit edilirken, her iki Konfederasyonun da görüşleri alın-a-caktır.

Sayın arkadaşlarım :

Dördüncü Çalışma Meclisinin memleke-te yararlı olması dileğiyle hepinize saygıla-rımı sunarım.

Kültür ve Sanat

Mehmet SEYDA

notlar

Yıllıklar üzerine :

Varlık Yayınevinde her yılbaşı düzenlenen «Varlık Yıllığı 1965» ile Mehmet Fuat'ın seçtikleri «Türk Edebiyatı 1965» yayınlandı.

Varlık Yıllığı, geçen yıllardakine göre kimi ufak tefek özellikler taşıyor. Bunlardan biri, resimleriyle yazarların kısa biyografilerini artık vermeyişi, öbürü de; yurdun çeşitli dallardaki önemli sorunlarına okuyuculardan — yazarlardan gelen yanıtların yayınevinde — sanırım Yaşar Nabi Nayır'ın kalemile — yorumlanışdır. Sanatçıların, özellikle Varlık'ta yazanların biyografileri geçen yıllarda hemen hemen tamamlanmıştı. Yıllık, bu saydıklarımından ayrıca, 1964 yılında gazetelerde çıkan düşünür yazılarından bir seçme yapmak yoluna da girmiş. Okuyucu, eğer bunları daha önce gazetelerde görüp de okumamışsa, elbette yararlanacaktır.

Öbür inceleme yazılarına gelince; 1946 ya toplu bakışlı Yaşar Nabi, 1964 teki şiirimizi Rauf Mutluay, roman ve hikâyemizi Tahir Alangu, 1964'teki deneme - inceleme - eleştirme yazılarını Doğan Hızlan, dil çalışmalarını S. N. Özerdim, plâstik sanatları Nurullah Berk, Sinemayı Çetin A. Özkırım, tiyatroyu Yıldırım Keskin, musiki çalışmalarını Faruk Yener yazmış.

Şiirlerle hikâyeleri daha okuyamadım. Şairlerin bolluğu ilgi çekici. İncelemeleri, gazetelerden derlenen yazılarıyla, Varlık Yıllığı gene de yansız, derli toplu bir nitelikte göründü - geldi bana.

Mehmet Fuat ise, 1964'teki edebiyatımızı şu sözlerle özetliyordu : «Durgunluk, isteksizlik gittikçe daha fazla sarıyorsa edebiyat alanını. Bir önceki yılın «yakından bakanlara hayli umut veren birtakım edebiyat olayları» bile özlenip de bulunamayan şeyler oldu 1964'de. Gerçi tek tek çıkışlar, isteksiz sürdürmeler, belli bir düzeyin altına düşmemeyi başaran çoğaltmalar taranınca, hele kimi sanatçılar önyargılarıyla benimsenip bir yıl içinde yazdıklarının görece en iyi olanlarını seçmek yoluna sapılınca, böyle hayli büyücek bir antoloji düzenlenebiliyor, ama bu hiçbir şeyi değiştirmez, edebiyatın genel görünüşündeki durgunluk, isteksizlik, uzaktan yakından, herkesin görebileceği kadar açık. Oysa güzel dergiler de var, «Yapraklar 64» gibi, «Dönem» gibi yıpranmamış, dinç çıkışlara yatkın dergiler. Gene de olmuyor. Daha bir süre de olmayacak anlaşılın.»

Türk Edebiyatçılar Birliği'nin 1965 Yıllığı'na da değinmek isterdim, ama geçikti bu yıl da. Nedense hep böyle oluyor. Belki şu son günlerde yayınlanmak üzere. Bakalım, bekliyelim.

Dergiler :

Orhan Tercan'ın yönettiği «Yapraklar 65» te, ilginç daha çok Demir Özlü'nün Yereysellik Karşısında adlı yazısıyla Tektaş Ağaoglu'nun James Joyce'tan çevirdiği Kız kardeşleri üzerinde toplandı. Demir Özlü, savunduğu bunalım edebiyatının da yereysel sayılması gerektiği üzerinde duruyordu: «... yereyselleşmeye gereksinmem yok benim; yeteri ölçüde yereysel bir kişiyim zaten. Bugün batı bizim uğraştığımız sorunlarla mı uğraşılıyor ki onların tıpkısı olduğumuzu düşünelim» diyerek, insanın kendi toplu düzeninde yabancılaşması ve Batıya yükünme sorunlarına dokunuyordu.

Tektaş Ağaoglu'nun Joyce çevirisi belki sözcük sözcüğüne edebiyatının da çeviri, ama kendini okutan güzel bir çeviri, bence.

Rauf Mutluay, Yeni Ufuklar'ın Ocak/1965 sayısında, Edip Cansever'in «TRAGEDYALAR» ını incelemişti. «Cansever'in, imajlardan, güzel buluşlardan yola çıktığına, ancak bu hızlı başlangıçların yeterli bir düşünce yükünü taşımaya elverişli olmadıklarına inanıyorum. Ozanlığına hayran oluyorum, şiirine değil» dediği bu incelemesinde, Mutluay, bir dileğe dek ulaşmış yazısını şöyle bitirmekteydi : «... Lusin'i, bu yanlış kadere mahkûm etmesini; bir mutluluğa umutlu yapsın. Hele Stepan'ı konyaklı bir dünyada kendi başına duygusuz çürütmesin; bir eylemin ardında bencilliğinden kurtarsın. Bu hasta dünyanın insanlarından sağlıklı bir ülkü yaratsın. «Hiçbir zaman kurumlar ya da güçlerle bağdaş tutulmaması gereken, onlarla özdeş olmayan» (I. Silone) bir insan ve insanlık ülküsüyle hiç olmazsa bir isyana, sonuçta bir zafere ulaşsın.

«Nerde Antigone» diye sormuştu bir zaman. Antigone istersen sende ve yaşatır sak her yerde.»

Cansever, kendi şiirinin açılış yolunu hâlâ arıyan soy bir şair. Bulduğu ile yetinmeyen, daha güzelini, daha derinini arıyan tutkusu, kendisini birtakım açmazlara, biçimsel denemelere ve gereksiz tekrarlamalara götürse bile, öyle sanıyorum ki, günümüzün şiirine getirdiği yeni olanaklar ileride de azımsanamıyacak ve o, zekâsı ölçüsünde parlak, şiir serüvenini kendinde yaşadığı gibi yaşatmasını da bilen «çile çekmiş sanatçıların» en başında bir yerde duracaktır. Kimi zaman o, bana, Behçet Necatigil'in küçük insanın, küçük ve gündelik kaygılarının olağanüstü şiirleşen mısraları ile, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın epik şiiri arasında, ancak hiçbirine bağlanmadan, aynı ustalıkları gösterip olumlu sonuçlara şimdiden varmış gibi gelir. Çetrefil bir in-

san, anlaşılması ve beğenilmesi zor. Bu onun yazgısı. Ama güzel yazgısı..

Yeni Ufuklar'ın aynı sayısında, bir de, İlhan Berk'in geleneksel şiire değinip örnek olarak Yahya Kemal'i Ahmet Haşim'i ve Nâzım Hikmet'i alan bir yazısı var.

Gazeteler :

Öbür fıkra yazarlarımızı yermek, küçümsemek anlamına gelmesin; ama herhalde toplumu etkilemek, daha çok da suyun başındakileri uyarmak bakımından Çetin Altan'ın kalemindeki gücü kimse yabana atamıyacaktır. Sevdiğim fıkraacılar arasında hemen sayacağım İlhan Selçuk, Mehmet Kemal ve Oktay Akbal yanında Çetin Altan, bu gücü biraz da çok satan bir gazetede yazmasına borçlansa da, işlediği bir konunun bir otomobilde şoförle müşterisi arasında tartışıldığını görüp dinledikten sonra, insan yazarlık adına sevinmekten kendini alamıyor. Şairlikten gelen Mehmed Kemal ile hikâye ve romandan gelen Oktay Akbal bazan sanat konularına ondan daha büyük bir ilgiyle — buna sevgiyle de diyebilirim — eğilmekteyler, bunu ayrıca politikaya bulaştırmadan başarmaktadırlar; ancak, Çetin Altan daha ortaklaşa yaralara parmak basışı bazı önyargıları ele alıp eleştirmesi ile onlardan gereksizce ayrılıyor. 2 Ocak 1965 günlü Milliyette «Sahte Namus» adlı bir fıkrası çıktı. Okumadınızsa bulun okuyun o yazıyı, kısa iki sütunluk yazının sadece «taş» değil, koskoca bir «kaya» olduğunu kabul edeceksiniz.

Bizdeki «namus» kavramı üzerine Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan bu yana, yığınla roman yazılmış, bir sakat anlayış gerçekçi yazarların elinde kıyasıya eleştirilmiştir. Çetin Altan'ınki özetin özeti bir yazı idi. Toplumda bazı değişimleri isteğin mantıksal gerekçelerine yaslanıyordu. Bir ahlak konusuna girdiği için de, öncü sanatçılarla aydınları yakından ilgilendirmek teydi.

Çetin Altan bununla yetinmeyip, kimi sanat sorunlarına, dünyadaki ve bizdeki sanat olaylarına, sanat yapıtlarına - kendisi oyun yazarı olduğundan, bir oyuncu şiir kitabı yayınlarsa sadece onu anmayı görevi saymaktan uzaklaşıp — sütununda yer verebilir isterse. Tabii isterse... O zaman çok daha iyi eder diye düşündüm. Düşüncemde yalnız değilim.

OKUYUCULARIMIZA

Dergimize gönderilen havalere, mektup ve diğer yazışmaları üzerine, ya dergimizin *Haberleşme Adresinin* (Forum Dergisi P.K. 131, Ankara) veya *İdarehane Adresinin* (Yenişehir, Büyük Han No. 55 - Ankara) yazılması gerekmektedir. Bazı kimseler P.K. adresi altına Yenişehir yazdıkları için birçok yanlışlıklar olmaktadır. İlgililerin bu hususa dikkat etmelerini rica ederiz.

“Türkiye Tarihi”

OSMANLILAR HAKKINDAKİ CİLTLER (III - IV)

Yılmaz Öztuna'nın yazdığı «Türkiye Tarihi» nin Osmanlılar'a müteallik III. ve IV. ciltleri yayınlanmıştır (1). Bunlar Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 1281 tarihlerinden, Bayezid II. nin öldüğü 1512 yılına kadar olan devreyi kapsamaktadır.

Evvelâ, sıra takibederek III. cildi gözden geçirmeğe çalışacağız.

1. Tahlil :

Cildin başında Osman Gazi hakkında verilen malûmat dağınık ve eksiktir. Bu arada, Osman Gazi'nin Selçuklu Sultanı ile olan münasebetlerinden hiç bahis yoktur. Orhan Bey'in 1326 dan evvelki faaliyeti de meskût geçilmiştir.

S. 19 : Kınıklar'dan bahsedilirken «Oğuzlar'ın 24 boyunun Kınıklar'dan sonra en asili sayılan Klayılar» mütalâası yanlış. Zira Oğuzlar'ın sağ kolu sol koluna göre daha asildir. Kayı sağ kolun ilk boyudur. Kınık ise sol kolun en solundadır. (M. A. Köymen, Selçuklu Devri Türk Tarihi, Ankara, 1963, s. 14).

S. 71 : Yıldırım Bayezid'in 1391 de Eflâk topraklarına girdiği belirtilmiştir. Yazar, Eflâk Voyvodası Mirçe'nin evvelçe yapılmış bir akının intikamını almak için Tuna'yı geçtiğini kaydetmemekle, bu olayda tahrik ve tecavüzün Yıldırım'dan değil, karşı taraftan geldiğini meskût geçmiştir (bk. M. H. Yınanç, Bayezid I., İslâm Ansiklopedisi C. II, s. 371).

S. 74 . Bulgar Kralı Şişman'ın Osmanlılar'a mukavemet ettiği mahallin Tırnova olduğu kaydı da yanlıştır. Burası Niğbolu'dur. Şişman'ın esir edildiği doğrudur. Ancak eksik olan nokta, bir rivayete göre, öldürüldüğü ve oğlunun da Müslümanlığı kabul ettiğidir. (Adı geçen eser s. 373; - İ. H. Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I. s. 100).

S. 75 : 1391 yılında Osmanlılar'la yaptığı savaşta Kadı Burhaneddin kuvvetlerinin müttefiki olarak Kara-Tatarlar'ın mevcudiyeti zikredilmemiştir (Yınanç, a. g. e., s. 372).

S. 77 : Yazar, 1395 ve 1397 sene hâdiselerini yalnız 1397 de vukubulmuş gibi yazmıştır. Meselâ, Yıldırım'ın, tarihi ihtilâflı olan Yunainstan seferi çok büyük bir ihtimalle 1395 dedir. (Yınanç, a.g.e., s. 374).

S. 78 : 1397 yılında Yıldırım'ın yaptığandan bahsedilen sefere, Sultan değil, Evranos ve Murtaza Beylerle, Yâkub Paşa kumanda etmekteydiler. Padişah bu sırada İstanbul'un muhasarası ile meşguldu. Keza, bu seferde Atina'ya girildiği kaydı da doğru değildir (Yınanç, a.g.e., s. 377 - Danişmend, a.g.e., s. 111-112).

S. 78 : «Karaman Beyliğinin'in ilhaki» bahsi de genel olarak karışık ve yanlıştır (Yınanç, a.g.e., s. 377).

S. 93 : Bizans'ın üçüncü ve dördüncü muhasaralarının sebepleri hakkında hiçbir izahat yoktur. Yınanç, bütün bunların se-

beplerini etraflı olarak yazmıştır (a.g.e., s. 377 - 380).

S. 94 : Mareşal Boucicault'nun, emrindeki filo ile, hiçbir netice alamadan döndüğü yazılıdır. Halbuki adı geçen amiral 1399'daki bu seferde Gelibolu'daki Türk filosunu perişan etmiş, bu zaferinin İstanbul'daki akisleri geniş olmuş, askerî ve siyasi sahada tesirler yapmıştır (Yınanç, a. g. e., s. 379).

S. 147 : Bizans ile 1424 de yapılan antlaşmanın hükümleri de eserde eksik yazılmıştır. Bilhassa, Bizans'ın 1402'den sonra aldığı yerleri iadeyi taahhüt etmesi gibi önemli bir madde eksik bırakılmıştır (İnalçık, Murad II., İslâm Ansiklopedisi c. VIII, s. 601). Aynı sahifedeki diğer izahlar da dağınık ve yanlış olduğu söylenebilir.

S. 150 : Venedik'ten bahsedilirken, Düzme Mustafa'nın Venedik ile işbirliği yaptığı yazılmamıştır (İnalçık, a.g.e., s. 602).

S. 152 : 1430 yılında «Venedik donanması, Çanakkale Boğazı'nda Türk donanmasına yenildi ve muvaffak olamadı» kaydı da doğru değildir. Zira, «... Morosini, Ge-

libolu'ya gelerek, Emir - Süleyman - Bur-gazi denilen hisarı kuşattı ve Osmanlılar'a mühim zayıat verdi (1430 yazı). Venedik donanması, Boğazlarda Osmanlılar'ın her türlü askerî ve ticarî muvasalatını durdurdu» şeklinde bilgi veren İnalçık, olayların hakikî cereyanını belirtmiştir (a.g.e., s. 604 - Danişmend, a.g.e., s. 198).

S. 159 : Şahruh'un batı seferinin sebebi izah edilmemiştir. İnalçık, bu seferin sebeplerini «Klara-Koyunlu İskender'in Sultaniye'ye taarruzu ve Memlûkların Kara-Yülük'e ait olan Urfa'yı kuşatmalarını» göstermektedir (a.g.e., s. 603). Bu durumda aynı sahifedeki Şahruh'a ait izah kısmı da hakikate aykırı olmaktadır.

S. 187 - 189 : Murad II nin ilim ve sanat cephesi belirtilirken devrin ilim hayatına damgasını vuran Molla Yegân'dan hiç bahsedilmemesi de bir eksiklik sayılabilir.

Bu neviden daha pek çok misal vermek mümkündür. Görülüyor ki yazar, tarih ilminin esas gayesi olan hâdiselerin sebeplerini de izahı yer yer ihmal etmiştir.

Diğer taraftan Yıldırım devrine ait «Batı Anadolu Beyliklerinin İlhaki», «Yıldırım'ın II. Anadolu seferi», «Ege akını ve ilk Bizans muhasarası» (s. 67-71), «Selânik'in fethi» (s. 73), «Arnavutluk ve Epir fetihleri» (s. 76), «Kadı Burhaneddin Devletinin sonu» (s. 79-80) ile II. Murad'a ait giriş kısmı ile (s. 144 - 146), «Güğercinlik zaferi» (s. 151), «II. Murad'ın tahttan fe-

1965 İKRAMIYE PLANI

3 ÇEKİLİŞTE:

21 Nisan

6 APARTMAN DAİRESİ

400.000 LİRA TUTARINDA
Çeşitli para ikramiyeleri.

21 Ağustos

4 APARTMAN DAİRESİ

300.000 LİRA TUTARINDA
Çeşitli para ikramiyeleri.

21 Haziran

8 APARTMAN DAİRESİ

400.000 LİRA TUTARINDA
Çeşitli para ikramiyeleri.

Vadeli hesaplarda her 50, vadesizlerde her 100 liraya bir kura numarası.

Milyon

TÜRKİYE EMLAK & KREDİ BANKASI

ragati...», «Osmanlı ırkları'na karşı 5. Haçlı seferinin teşekkülü» (s. 171-173), «Var-na zaferinin netice ve akisleri» (s. 176-177) bahisleri doğru ve güzel bir şekilde izah ve ifade edilmiştir.

2. İddialı görüşler :

İtiraf etmek gerekir ki :

«Rumeli'ne geçiş Türk tarihinin en büyük hâdiselerinden biridir. Ancak, İstanbul fethi, Malazgirt, Dandanakan, Türkler'in resmen İslâm dinini kabulü, Miryakefelon gibi beş hâdisenin Rumeli'ne geçişten mühim olduğu kati şekilde ileri sürülebilir. Rumeli'ne geçiş, yukarıda sayılan vakalar gibi sade, Türk tarihine yeni bir akış veren bir hâdise olmakla kalmamış, Avrupa, dolayısıyla dünya tarihine de geniş ölçüde tesir etmiştir» (s. 31) cümleleri bir bilmeden pek farklı değildir.

«I. Haçlı Seferi nasıl Türkiye'yi Bizans'ı almaktan üç buçuk asır menetmişse» (s. 109) cümlesi de bir kesin hüküm olmak itibarıyla iddialı bir mahiyet taşımaktadır.

3. Bibliyografya :

Yazar, kaleme aldığı bahislerle ilgili, geniş ve zengin bibliyografya vermektedir. Ancak, her zaman faydalanmadıktan sonra bunun neye yaradığını kestirmek müşkündür.

Osmanlılar'ın kuruluşundan bahsederken, Fuat Köprülü'nün «Osmanlı Devleti'nin kuruluşu» adlı tetkikinden yararlanılmaması da dikkati çekmektedir.

Yazar, verdiği malûmata ait hâşiyeyi, ancak istediği zaman koymaktadır. Yer yer sahifeler boyunca hiçbir hâşiyeye rastlanmadığı da vâkidir.

4. Müteferrik tenkidler :

Yazar, bazan tarih ilminin kendine mahsus bir dili olduğunu farketmemiş olduğu intibahı vermektedir.

«... Selçukogulları'nın... mazisi hem çekici, hem itici idi» (s. 7), «... Bizans hâkimiyeti saltanatı...» (s. 31), «Ege'nin en parlak limanları» (s. 69), «Damat II. Süleyman Paşa» (s. 75), «... ordu şişmişti» (s. 145), iddialarına misaller teşkil etmektedirler.

IV. cilt üzerinde ise fazla durmayacağız. Zira bu cildin en önemli bahsi olan, Fatih'e ait 113 sahifelik kısım Alman tarihçisi Babinger'in Mehmed II. ye dair eseri ile, Hammer'in 150 sene kadar evvel yazdığı Osmanlı tarihinden aktarılmıştır. Yazar, Fatih ile ilgili gösterdiği tam 170 hâşiyeden 78 ini Babinger'e ayırmak suretiyle hemen hemen tek eserden faydalanmak yolunu seçmiş, en son ve mükemmel tetkiklerden bir cümle olsun almamıştır. Üstelik, Öztuna'nın Alman tarihçisi hakkındaki gözlemi de şayanı dikkattir. Şunları yazıyor : «F. Babinger, Mehmed der Eroberer uns Seine Zeit, Münih, 1953... bu büyük cildin kaynaklarını gösterecek II. cildi, bugüne (1964) kadar çıkmamış ve bu suretle eser ilmi bakımdan tamamen sakat kalmıştır; esasen tek taraflı görüşle yazıldığı için değerinden kaybetmiştir» (III. s. 270). Bu satırları okuduktan sonra yazarın kendi kendini mahkûm ettiği sonucuna varılabilir.

Bayezid II. ye ait 40 hâşiyeden 23 ün-de Hammer gösterilmiştir. Ancak 7 si Ho-

ca Sadettin ve pek azı da Solakzade'ye aittir. Âşık Paşazade, Neşri, Âli, Oruç Bey, Lütfü Paşa, İbn İyas v.s. gibi kaynaklardan yararlanılmamıştır. Görülüyor ki yazar ana kaynaklara esaslı olarak inmeyi lüzumsuz addetmekte, yeni tetkiklerden de faydalanmamaktadır. Halbuki kendisi I. cildin «Giriş» kısmında şunları yazıyordu : «Netice olarak, şimdiye kadar yazılmış hiçbir Osmanlı tarihinin bibliyografya malzemesinin bizimki kadar bol ve çeşitli olmadığını

rahatça söyleyebiliriz. Hiçbir mühim bahsi, şimdiye kadar yapılmış ve alışılmış olduğu gibi, beş-on tanınmış kaynak ile kaleme almakla iktifa etmedik» (s. VIII).

(1) Yılmaz Öztuna. Türkiye Tarihi, c. III. İstanbul, Hayat Yayınları A. Ş. 1964. 280 s. 7,50 TL.

Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi, c. IV. İstanbul, Hayat Yayınları A. Ş. 1964, 284 s. 7,50 TL.

Kaya ÖZSEZGİN

resim geleneği mi?

Toplumun hangi kesiminde olursa olsun, gelenekler, yaşanan çağın koşullarıyla karşı durumlar yaratırlar. Denebilir ki, her çağ, geleneğini kendisi kurmalı, kendisi yaşatmalıdır. Genel olarak geleneklere bağlı toplumlar, duruk toplumlardır; oralarda belli bir yaşantı gücü aramak, çok zaman boşunadır. Durmadan değişen, yenileşen bir toplumda, geleneklerin dar çerçeveleri içinde kalmak, hele bundan yenileşme adına olumlu sonuçlar beklemek gerçeği görmemek olur. Bu yünden, geleneklere sıkı sıkıya bağlı, hiçbir yeni davranış, yeni eğilim gösterilemez. Toplum yapımızda Cumhuriyetten sonra görülen değişimler, Osmanlı biçimi geleneklere bir başkaldırmaydı. Yeni bir toplum düzeni kurarken bu başkaldırma gerekiyordu.

Sanat söz konusu olunca gelenekler daha mı önemseniyor ne? Oysa toplum yapısı bir bütündür. Alt yapıdaki bir değişiklik, toplumun öbür katlarını, öbür kurumlarını da ister istemez etkiler; bu değişiklik daha da belirli kılar. Plâstik sanatlardaki yeni akımlar, yeni tutumlar tek tek incelense, bunlar bir bölük sanatçının arama susuzluğu içinde, bir önceki akıma güvensizliği, başkaldırmasıdır. Öyle olmasa sanat zincirindeki duraklar, önemli duraklar ortaya çıkmazdı. Ne var ki, batılı sanatçının gelenekten anladığı şeyle, bizim anladığımız şey gelişiyor çoğu zaman Batılı'nın «evrensel gelenek» anlayışı yanında, Türk sanatçısının «ulusal gelenek» açısından kendi sanatına bir geçmiş araması, ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken eğilimlerdir. Batılı sanatçı zaman zaman evrensel geleneğe de karşı çıkmış, daha aşırı bir davranışla, gelenek adına ne varsa, yadsıma yolunu seçmiştir. Son genel savaştan sonraki sanat akımlarının birçoğu gelenekten kaçınıyordu. Gerçeküstüçüler, Dada'cılar yayınladıkları manifestolarda, konuşmalarında bu gerçeği açık açık söylemekten çekinmiyorlardı. Müzeleri dolduran «şâheser» leri ortadan kaldırmak gibi hiçbir gelenekle uzlaşmayan düşünceler öne sürmekten bile kaçınmıyorlardı. Onlarca eski eğilimlerden birinin kuyruğuna takılmak, sanatçının kişliğini bağlamak demektir en azından. Oysa sanatçı doğuştan özgür yaratılmıştı, özgür yaşamalıydı. Sanatçı özgürlüğünün bu kerte alışılmadık bir biçimde yorumlanması pek yeniydi. Birer olarak sanatçının geleneklere yaslanması söz konusu olunca, aşırı akımları, ister

istememez anmamız gerekiyordu. O akımlar belki uzun bir süre yaşamadılar ama, kendilerinden sonra gelen akımları da etkilemekten, hem kaçınılmaz bir biçimde etkilemekten geri kalmadılar.

Tarih öncesinden bu yana, resim akımları, belirli yönlerden, belirli açılarda birbirlerine bağlanabiliyor. Örneğin ortaçağ sanatı, düşünce yönünden sınırlanmış bir mistisizmayı içeriyordu. Klâsik Rönesans, eski Yunan sanatının M. Ö. 5. yüzyılda getirdiği gerçekçiliğin en uç noktasına dayanıyordu. İ. Ö. 5. yüzyılda, bütün ilkçağ sanatına bir tepkiydi; o geleneğe bir karşı koymaydı. Art izlenimcilerse — örnekte Van Gogh, Gauguin — daha da gerilere giderek, kendilerine Çin ve Japon Estamplarından bir gelenek payı bulmaya çalışıyorlardı. Çağdaş ressamın büyük bir bölüğü de, gelenek çemberini daha genişleterek, ilkçağın iki görünümü frontal sanatına yönelmekte büyük bir sevinç kaynağı buluyorlardı. Söz gelişi, Picasso'nun çizgileriyle ilkel mağara resimleri arasındaki sıkı benzerlik, Klee'nin soyutlaması ile eski Aztek totemlerinin, zenci boyamalarının ilgisi, Mondrian'ın ortaçağ vitraylarına eğilimi, hep başka başka yönlerde değişik geleneklere yaslanan sanatçıların, kendi kişisel gerçeklerine göre buldukları, ama arıyarak buldukları yönelimlerdir. Demek ki batılı sanatçının, kendi sanatına gelenek araması, birçoklarımızın sandığı gibi ulusal bir yönleme dayanmıyor. «Evrensel gelenek» sözüyle anlatmak istediğim de, bundan başka bir şey değildi. Başka bir deyişle, bugünün Fransız ressamı, mutlaka Fransız geleneğine, Hollanda ressamı mutlaka Hollanda geleneğine, İspanyol ressamı mutlaka İspanyol geleneğine bakmıyor. Onun için, gelenek bütün bir sanat geleneğidir. Ulusal eserlere, ille de bir sahip bulmak gerekirse, «insanlığın eseri» demek de bundan ileri geliyor olmalı. Bu sözü en iyi değerlendiren de, gene batılı sanatçı oluyor bir bakıma. Ulusal geleneğe dayanmakla, ulusal bir biçim yaratmanın, öyle pek önemli bir ilgisi bulunmadığı bilincine ermiş bir kez batılı sanatçı.

Gelelim kendi resmimize : Bizim bugüne değin gelmiş olan resim sanatımız için, ulusal açıdan bakılırsa iki ayrı gelenek söz konusu olabilir. Bunlar, öncelikle doğu İslâm Sanatları içinde değerlendirilen, iki boyutlu, süslemeci, yüzeyci minyatür geleneği — motife dayanan süslemeciliği,

bu geleneğin içinde olsa bile ayrı tutuyorum — ile yüzyılı aşkın bir geçmişi olan, batılı anlamdaki «peinture» geleneğimiz. Bu ikinci geleneği ulusal açıdan değerlendirirken, bir Boğaziçi görünümünü, Osmanlı giyiminde birkaç figürü, ya da Anadolu'dan peyzajları, yerli öğeler olarak görmek nedense bir alışkanlıktır bizde. Resmî bir organik bütün olarak görmeyen, göremeyen kimselerin bu ucuz yargılarına bakarak, salt bu yönleriyle, bir Osman Hamdi'ye, bir Halil Paşa'ya, bir Şevket Dag'a gelenek yakıştırmak neden doğru olsun... XIX. yüzyılın resim ürünlerimiz, batı resmine — özellikle Fransız klâsizmüne, sonra da izlenimci resmine — sıkı sıkıya sarılmış sanatçıların eserleridir. Batı resmîyse, her şeyden önce bir yaşantının, geniş bir duyarlılığın ortamında boy vermiştir. XIX. yüzyıl, bizim resmimizde minyatür geleneğinin kesin olarak sona erdiği, batı geleneğinin başladığı ve bugün değin de olanca hızıyla sürdüğü yüzyıllar. Toplum katlarında belirmeye başlayan batılılaşmanın sanatımızdaki yankısından — zaman zaman olumlu yankısından — başka bir şey değildi. Bu yankı, giderek, bireyci, soyut, kişilikçi eğilimlere de dönüşecekti. Öyle de oldu. XIX. yüzyıldan sonraki resim sanatımız, bir bakıma, Fransız resminin aynı yüzyıldan sonraki aynası demektir. Fransa ile sanat alanında bu kerte içli-dış-

lı olan Türk ressamları, fırsat buldukça Paris'e gittiler, hattâ yıllarca orada kalarak bir «Paris ekolü» kurma yolunu da buldular. Ama hiç kimse hemen hemen Fransız resminin dışında birçok gelenekler bulunduğunu, aslında Türk resminin bu geleneklere yaslanarak onlardan güçlü paylar alabileceğini gösteremedi. — Bu arada Zeki Kocamemi'nin Alman kontrüktivizmini ger çek yanlarıyla yorumlayışını bu genellemenin dışında tutuyorum — Oysa kuruluş döneminde olan Türk resminin, sağlam bir geleneğe varabilmesi, kendi gelenek ve duyarlılığını anıyabildiği ölçüde, doğu ve batı ayrımı yapmadan uzak ülkelerin sanatlarını da bilmesi, görmesi, kendi gerçeğine uygulamasıyla mümkün olabilirdi. Bir ressam dostumun Fransız resmi dışında her şeye gözlerimizi, kulaklarımızı kapamışız, diye yakınmasına şimdi daha çok hak veriyorum. Kimi ressamların bu engeli aşarak yeni bir duyarlık getirircesine soylu bir eğilim göstermelerini, üstelik bu eğilime herkesin mal bulmuş mağripi gibi sarılmasını, aşırı övgülere hedef olmasını, biraz da bu yönden değerlendirmek gerekir.

Türk resminin, şimdi, her zamankinden daha fazla açılmaya, yayılıp genişlemeye, ve de bu yolda sağlam bir gelenek kurmaya ihtiyacı vardır. Bu, az çok Türk sanatçısının sorumluluğuyla da ilgilidir.

Türk fotoğrafçılığını temsil eden isimler de zaten bu gruptadır. Bu isimlerin başında yıldız fotoğrafçı A.S.M.P. ve E.M.P. Üyesi Master of Leica ünvanlarının sahibi Sayın Ara Güler gelmektedir. Kendisi için Camera dergisi ve Leica neşriyatı özel bir sayı çıkarmış, Türkiye'de ve Avrupa'da yaptığı röportajlar birçok ajanslarda satılmış, Amerika'da ve Avrupa'da yayınlanan pek çok büyük magazin ve gazetede yayınlamıştır. Kendisi yine Life Internationale Paris Match, Stern gibi bir çok tanınmış magazin Türkiye muhabiridir.

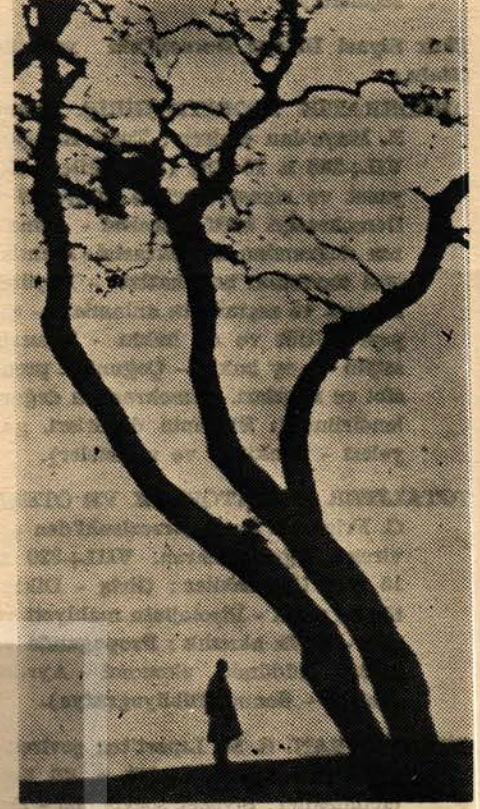

Foto: Gültekin ÇİZGEN

Türkiye'de fotoğrafçılık

Son kırk yılda yurdumuzda her konuda gelişmeler olagelmektedir. Bu arada, özellikle son yıllarda fotoğrafçılıkta da bir devrim denilebilecek başarılar elde edilmiştir. Daha iyi sonuçlar beklemek de hakkımızdır.

Türkiye'de fotoğrafçılığı üç grupta toplayabiliriz :

Birinci gruba basın fotoğrafçıları girer. Bu fotoğrafçılar İstanbul, Ankara, İzmir gibi nüfusu bir milyonu aşkın büyük şehirlerde yayınlanan günlük gazete ve haftalık dergilerin istihbarat servislerinde olayları takip için veya röportajlar hazırlamak için çalışırlar. Fotoğraf kültürleri daha çok usta çırak münasebetleri şeklinde gelişmiş daha çok teknik bilgi etrafında kilitlenmiş aşağı yukarı plâstik kültürlerinin çok az bir kısmını akademik bir eğitim sonunda almışlardır.

İkinci gruba daha ziyade hususi işler üzerinde çalışan fotoğrafçılar dahildir. Bunlar kendi atölyelerinde vesikalık fotre fotoğrafı çeken amatör işi yapan fotoğrafçılardır. Çoğu plâstik kültürden tamamen mahrumdur. Kullandıkları stil harbten evvelki Avrupa stilinden farklı değildir. Çektikleri pek az portre fotoğrafında çekilen kimsenin karakterini bulmak mümkündür.

Yine bu grupta fabrika, otomobil, mimari gibi konularda endüstriyel fotoğraf çekeneri de sayabiliriz.

Üçüncü grupta ise serbest artistik ifade üzerinde çalışan amatör veya profesyonel fotoğrafçıları sayabiliriz. Bugünün

Foto: AFİFE

Öncü sonraki isim yine A.S.M.P. Üyesi İzmir'de çalışan Mustafa Kapkın'dır. Kendisi bilhassa su altında çektiği renkli fotoğraflarla pek çok denizle meşgul kimse arasında haklı bir şöret yapmıştır.

Bundan başka yine değişik ajanslar ve dış gazete ve magazinler namına çalışan ve yurd içinde yaptıkları sergi, konferans, inceleme gibi çalışmalarla fotoğrafçılık çevrelerine faydalı olan ve ilgi uyandıran isimler de vardır. Bunların arasında Gültekin Çizgen, Ozan Sağdıç, Afife Bilek, Baha Gelenbevi, Süavi Sonar, Fikret Otyam, Aziz Albek, Oruç Muradoğlu, Teoman Orberg, Önder Erman, Taçay Erdemsel, Yıldız Moran, Yılmaz Zenger ve Moray Elbeyli gibi isimleri sayabiliriz. Bu grubun yaptığı fotoğraf inkılâpçı bir mahiyet taşımaktadır. Bir de bu grupların dışında kendi içine kapanmış dağınık bir amatör grubu vardır. Fakat her şeye rağmen Türkiye'de yeni yetişen nesil arasında fotoğrafçılığa karşı içten gelen hakiki bir alâka mevcuttur. Bunun yalnız adedi günden güne artan amatör fotoğrafçı adedinden değil, fakat sergilerden bu sergilerin dikkatlice izlenmesinden, konferanslardan ve fotoğrafçılık kurslarından anlamaktayız. Herhalde Türk fotoğrafçılığında ilerde daha çok bahsedilecektir.

bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

MEHMET FUAT'IN SEÇTİKLERİ. TÜRK EDEBİYATI 1965. İstanbul 1965 DE Yayınevi, 256 s. 750 kuruş. (Mehmet Fuat'ın «1964'te Edebiyatımız» başlıklı yazısı; 1964 yılında çıkmış eleştirisi, konuşma, şiir, kısa hikâyelerden seçmeler).

Türk Siyasi İlimler Derneği'nin yeni üç kitabı :

DEMOKRATİK TEORİYE GİRİŞ. Henry B. Mayo'dan çeviren : Emre Kongar. VII+268 s. 15 lira (İçindekiler : Siyaset ve siyasi teorinin bünyeleri - Demokrasiyi tarif meselesi - Atina'nın doğrudan demokrasisi - Demokrasi teorisinin ana hatları - Popüler kontrol ve seçimlerin anlamları - Siyasi eşitlik ve oy hakkı - Müessir seçim ve oy hakkı - Çoğunluk prensibi ve sınırları. Demokrasinin değerlendirilmesi: Sistemin değerleri, gayeleri - Tenkitler ve meseleler).

TOTALİTER DİKTATÖRLÜK VE ÖTESİ. C. Friedrich ile Z. Brzezinski'den çeviren : Oğuz Onaran. VIII+320 s. 15 lira (İçindekiler : Giriş - Diktatör ve parti - İdeolojinin mahiyeti ve rolü - Fizik acıklık : Propaganda ve terör - Güdümlü ekonomi - Ayrılık adaları - Sonuç. Bibliyografya).

SİYASİ İNSAN. S. M. Lipset'ten çeviren : Mete Tunçay. XIII+422 s. 20 lira. (İçindekiler: Siyaset sosyolojisi - Demokratik düzenin şartları - Batı demokrasilerinde oy verme - Amerikan toplumunda siyasi davranış - Özel hükümetin siyaseti : Bir örnek olay. Özel bir sonsöz: İdeolojinin sonu - Dizinler). Ankara 1964.

HÜ DOST. Gide Gide : 6. Gezi Notları. Yazan : Fikret Otyam. Ankara 1964 Ankara Gazeteciler Derneği Yayınları. 179 s. Otyam'ın fotoğraflarıyla. 5 lira (Alevî köylerinde yapılmış incelemeler, izlenimler).

DR. RIZA NUR ÜZERİNE. Üç Yazı - Yankılar - Belgeler. Yazan : Doç. Dr. Ca-

vit Orhân Tütengil. Ankara 1965 Üçler Yayınevi, P. K. 36 Bakanlıklar, 79 s. 3 lira. Fotokopiler (Dr. Rıza elyazması belgeleri üzerine üç açıklayıcı yazı, basında yankılar; Dr. Rıza Nur'un belgelerinden fotokopiler).

ANAYASANIN DİLİ. Yazan : Ömer Asım Aksoy. Türk Dili Araştırmaları Yılığ - Belleten 1963'ten ayrı basım. Ankara 1964, Türk Dili Kurumu. 39 - 62 s.

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER VE İKTİSADİ KALKINMA. M. Dobb'dan çeviren : Mehmet Selik. Ankara 1964 Sosyal Adalet Yayınları. 64 s. 3 lira.

KALKINMA YÖNTEMLERİ. Oscar Lange'den çeviren : Mehmet Selik. Ankara 1964, Sosyal Adalet Yayınları. 44 s. 2 lira.

Müzik :

MUSİKİ İSTILAHATI. Kâzım Uz'un eserini düzelten ve genişleten : Gültekin Oransay. Ankara 1964 Küğ Yayınları. 78 s. 10 lira (Düzeltilmiş, yeniden düzenlenmiş, madde sayısı iki katına çıkarılmış, özenle basılmıştır. P. K. 128 - Bakanlıklar).

DİE TRADİTIONELLE TÜRKISCHE KUNSTMUSİK. Yazan : Gültekin Oransay. Ankara 1964 Küğ Yayınları, P. K. 128 - Bakanlıklar. 50 s. resimli 20 lira (Mart'a kadar 15 lira). (Dr. Oransay'ın Almanya'da verdiği müzik doktora çalışmasının ilk bölümüdür. Kitaba bibliyografya ve sözlük eklenmiş, özenle basılmıştır).

Şiir :

MAYISLARA AÇILAN KAPI. Anıl Meriçelli'nin şiirleri. İstanbul 1964, Yeditepe Yayınları. 31 s. 2 lira.

BİR MARTI ÖTTÜ. Ayhan Hünelp'in şiirleri. İstanbul 1964, Yeditepe Yayınları. 39 s. 3 lira.

KİŞİ. Cengiz Bektas'ın şiirleri. Ankara 1964, Dost Yayınları. 77 s. şairin resimleri ve kapak düzeniyle. İyi kâğıt ve basım, 7 lira.

BEŞ AKŞAM. Erol Türeğün'ün şiirleri. İstanbul 1965 Yeditepe Yayını. 57 s. 2 lira.

Hikâye :

ÇAMAŞIRCININ KIZI. Orhan Kemal'in hikâyeleri. 2. basım. İstanbul 1964 Yeditepe Yayınları. 91 s. 2 lira.

OYUNCAKÇI DÜKKANI. Mehmet Seyda'nın hikâyeleri. İstanbul 1964 Yeditepe Yayınları. 72 s. 2 lira.

ADLE. Remzi İnanç'ın hikâyeleri. Ankara 1964 Toplum Yayınları. 85 s. 2 lira.

CÜCE MUHAMMED. Fakir Baykurt'un hikâyeleri. Ankara 1965 Çeviri Yayınları. Tuna Hanı. 176 s. 5 lira (Yazarın 15 hikâyesi).

Çeviri :

KASIMPATLARI. John Steinbeck'in hikâyeleri. 2. basım. Çeviren : Memet Fuat. İstanbul 1964 Yeditepe Yayınları 93 s. 2 lira.

Dergi :

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI. 186. sayı. Ocak 1965. İstanbul, 100 kuruş.

Dergimizden Temin Edilebilecek

YAYINLAR

FORUM YAYINLARI

Doç. Dr. Muammer Aksoy
Partizan Radyo ve D.P.
Fiyatı 500 Kr.

★

Doç. Dr. Münici Kapani
İngiliz Demokrasisine Bakışlar
Fiyatı: 250 Kr.

★

İlhan K. Mimaroglu
11 Çağdaş Besteci
Fiyatı: 500 Kr.

★

Fikret Otyam
GİDE GİDE 3
(Gezi notları)
Fiyatı: 500 Kr.

★

Metin And
Kavuklu Hamdi'den Üç Orta Oyunu
Fiyatı: 500 Kr.

★

Metin And
Bizans Tiyatrosu
Fiyatı 600 Kr.

★

Bilge Karasu
Troya'da Ölüm Vardı
Hikâyeler
Fiyatı: 500 Kr.

★

DİĞER YAYINLAR

Metin And
Kır Gün Kırk Gece
(Eski donanma ve şenliklerde seyirlik oyunları)
Resimli, Kuşe baskı, Fi: 15 lira

★

Metin And
Gönlü Yüce Türk
(Yüzyıllar boyunca bale eserlerinde Türkler)
Fiyatı: 500 Kr.

★

Dr. Şevki Vanlı
Mimar F. L. Wright
Fiyatı: 1000 Kr.

★

Mahmut Ragıp Gazimihal
Asya ve Anadolu Kaynaklarında İKLİĞ
Fiyatı: 600 Kr.

★

Bu kitaplar dergimizden ödemeli olarak istenebilir. On liraya kadar olan siparişler için pul gönderilmelidir. Forum abonelerine toptan siparişlerde %25 iskonto yapılır.

FORUM'u bulduğunuz yerdeki bâyilerde bulmakta güçlük çekiyorsanız adresinizle birlikte durumu bize bildirmenizi veya abone olmanızı rica ederiz.

FORUM'un 1 ve 35 nci sayısı hariç, bütün eski sayıları mevcut olup, kolleksiyon yapan okuyucularımız 100 kuruş karşılığında dergimizden temin edebilirler. (10 liraya kadar olan istekler için pul gönderilmesini rica ederiz.)

VB

VAKIFLAR BANKASI

VB

MESUT VE MEMNUN

ÇÜNKÜ
GELECEĞİNİ
KÜÇÜK TASARRUFLARA BÜYÜK İMKANLAR VEREN
VAKIFLAR BANKASINDA
GARANTİ ALTINA ALDI

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın R - 400) - 297

(Baş tarafı sayfa 2 de)

selenin gerçek yüzü aydınlığa kavuşacak ve hüküm kesinleştikten sonra da olayın gerçek vasfı hakkında fikrimizi söylemek görevimiz olacak» demekte, aşırı solcuların bu tip olayları istismar ettiklerini, hattâ mahkemeye intikal eden Babeuf'un Devrim yazıları hakkında övgüler yazmış olduklarını belirtiyor.

DÜNYA'da Avni Doğan, «Karakurt olayı birşey değil, beteriyle karşılaşılabılır» adlı yazısında, bu tip davranışları sıraladıktan sonra, «Gerçi açıktan şeriat istenir diyen yok. Bunun yeni adı, manevî cihazlanma olsa gerek. Eğer önümüzdeki seçimlere bu hava içinde geçilecekse Türkiye Cumhuriyetini bekleyen tehlike çok büyük olacaktır. Bugüne kadar tavizcilik idareyi maslahatçılık ile işleri yürütmek isteyen mesul insanlar, Karakurt'ta çalan tehlike çanını küçümsemesinler; daha beteriyle karşılaşılabılır» diye yazmaktadır.

22 Ocak tarihli YÖN gazetesinde Mümtaz Soysal, «Beklerin Hatası» adlı yazısında, Karakurt olayının nedenlerini ele alarak, «Resmî makamlar, Karakurt olayından sonra gözlerini geçici bir süre için de olsa, biraz açmağa karar verecekler ve her zamanki "tedbirler" ini a'mağa başlayacaklardır: sakallar kestirilecek, çarşaf yırtılacak, köy meydanına büst dikilecek, "yünlü din adamları" yetiştirmeye önem verilecektir. Sorumlular, meselenin temel nedenlerine alt-yapıyla ilgili konulara inmeyi yine reddedecekler» demekte, bütün görevin aydınlara düştüğünü, yüzeyde kalmış tedbirlerin savunuculuğunu yapmakla «aydın» olunamayacağını ifade etmektedir.

ZAFER'de Vâ-Nû, Karakurt olaylarına temasla bunun mahkemeye intikal ettiğini, fazla bir şey söylenememekle beraber, «Eski ve yeni cendereler normal gelişmelere mâni o'muştur. 35 sene önceki Menemen vakası bundan çıkmıştır. Şayet Karakurt Köyünde de kimse kıskırtmaksızın - bahsi geçen olaylar aynen iddia edildiği gibi cereyan etti ise - bunun sebebi ve mesulü, nefes aldırmanın, güneşsiz bırakan, düşünceye mâni olan, "Kapılar kapalıdır!" ve o "yasak!" rejimleridir. Teşhisten sonra tedavi: Şimdiki tutumun tam tersine davranmalı, klâsik demokrasilerdeki tam hürriyetlere yönelmeli, öylelikle nice nice dâvalar halledilir» demektedir.

25 Ocak tarihli ADALET'in başyazısında, birden bire uyanan telâşın anlaşılacağı, Parti Başkanlarının beyanatları, olayın bir başka yönünde olduğu ifade edilerek «Köyde hizmet gören öğretmen bir misyoner gibi feragatli, fedakâr, faziletli, şefkatli olmağa mecbur olan bir insandır. Bu vasıflarını muhafaza ettiği müddetçe» bu öğretmenin her bakımdan yanında olacağını, bu vasıfları bozduğu, bilhassa dar muhitte «arz ve namus düşmanlarının himayesine göz yumacak kadar çürümüş ve bozulmuş bir cemiyet» olmadığını belirtiyor.

Muhallif gazeteler, bu olayı basit bir olay olarak kabul etmekte, diğer basın organlarını tehdit etmektedir'er. Hâlen basında en fazla yer alan konu, seçim sistemindeki değişiklik ve Churchill'in ölümüdür.

Hazırlayan: Bekir EKİNCİ

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlüğü'nün

Yeni Telefon Numaraları

Santral : 27 66 00
27 66 01

(Basın 1038 - A - 687) — 298

(Türkiye'de Hürriyet ve Demokrasi'nin yanında yıkıcı cereyanların karşısında yer alan haftalık)

Yarın

Dergisi

Gerçeğe sonuna kadar sadık kalmayı ilmi tahliller ve seviyeli yorumlarla sağlam düşüncüyü desteklemeyi kendine hedef yapan İktisadi ve Siyasi Bir Fikir Organıdır.

P. K. 130 — Ankara Tel: 17 72 06

Yıllık abone: 50.— T.L.

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş GÜnlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

Yıl : 11 — Cilt : XVII — 100 Kuruş

İdarehane : Yenışehir, Büyük Han

No. 55 Tel : 17 87 37 — ANKARA

Haberleşme: Forum Dergisi P.K. 131

ANKARA

Sahibi ve Yazışleri Müdürü

FIKRET EKİNCİ

Bu sayıda yazı kurulu:

Başkan: Yaşar KARAYAÇIN

Üyeler: Ali BOZER — Gürgân ÇE-

LEBİCAN — Adnan GÜRİZ — Fık-

ret EKİNCİ — Adnan ÖZAKTAŞ —

Cahit TALAS — Besim ÜSTÜNEL

— Şevki VANLI

Sekreter :

SEBAHATTİN ALPDOĞAN

İlan ve abone: Arka kapak

tam sahife: 1000 TL. ★ Metin san-
tımı: 10 TL. ★ 1 yıllık: 22 TL. ★
Altı aylık: 11 TL. ★ Öğretmen ve
üniversiteliye yıllık: 18 TL. ★ Ya-
bancı memleketlere iki misli ★ ABD.
(Uçak): 90 TL. ★ Avrupa (Uçak):
54 TL. ★ Dergimizde yayınlanan ya-
zılar dergi ve yazar adı anılmadan
iktibas edilemez.

Dizgi ve Baskı:

Ayyıldız Matbaası,

Tel: 12 87 99 - 17 75 92 ANKARA

TÜRKİYE
İ
BANKASI

PARANIZIN
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

TÜSTAV

(Forum - 299)